ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΕΙΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ

ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΚΕΔΡΟΣ»

ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΑΠΟΔΟΣΗ
ΓΙΑΝΝΗ ΡΙΤΣΟΥ

ΕΙΚΟΣΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ "ΚΕΔΡΟΣ„

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΝΑΖΙΜ ΧΙΚΜΕΤ

Ὁλότελα ἀκατάλληλη ἡ στιγμὴ νὰ σταθεῖς κριτικὰ ἀπέναντι σ' ἕνα τόσο ὀγκῶδες ἔργο, ὅταν ὁ δημιουργός του, ὁ πιὸ ἄμεσος καὶ συναισθηματικὸς ποιητὴς τοῦ καιροῦ μας, ὁ Χικμέτ, ὁ ἀγαπημένος μας Ναζὶμ «μὲ τὰ γαλάζια μάτια», τὰ κάπως ἀόριστα λυπημένα μέσα στὴ ζωντάνια τοῦ προσώπου του, μέσα στὴν ἀνεπιφύλακτη καὶ σχεδὸν παιδικὴ ἐγκαρδιότητα τοῦ γέλιου του, μόλις μᾶς ἄφησε ἕνα μεγάλο σιωπηλὸ κενὸ γύρω μας καὶ μέσα μας ποὺ ἀντηχεῖ σοβαρὰ ἀπ' τοὺς βαθεῖς, ἀνθρώπινους στίχους του. Ἀκατάλληλη στιγμὴ — ἀχρηστεύει τὴν κριτικὴ σὰν ψυχρή, ἀνώφελη καὶ μάλιστα μικρόλογη — ἀφήνοντας μόνο περιθώρια γιὰ ἀφηρημένες, γενικὲς καὶ τυπικὰ θριαμβολογικὲς «ἐκτιμήσεις» καὶ ἀκατάσχετα συγκινημένες, τὸ ἴδιο τυπικὰ θρηνητικὲς κι αὐτές, νεκρολογίες. Ἀναπότρεπτο, τὶς περισσότερες φορές. Μὰ ὁ Ναζὶμ Χικμὲτ εἶταν καὶ μένει μιὰ πλατιὰ παρουσία στὰ παγκόσμια γράμματα καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς κατὰ συνθήκην, ἔστω καὶ πραγματικὰ συγκινημένες καὶ συγκινητικὲς κάποτε, ἐκδηλώσεις, καὶ τὸ ἴδιο του τὸ ἔργο μᾶς ἐπιβάλλει νὰ σταθοῦμε πάνω ἀπ' τὶς συγκινήσεις μας.

Τὸ ἔργο τοῦ Ναζὶμ Χικμέτ, εἶναι ἀπέραντο σὲ ἔκταση καὶ ποικίλο — ποίηση, θέατρο, πρόζα, ἄρθρα, κοινωνικοπολιτικὲς μπροσοῦρες, δημοσιογραφία. Μὰ πάνω ἀπ' ὅλα καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα, ἡ ποίηση, ἤ, καλύτερα, τὸ τ ρ α γ ο ύ δ ι, ἕνα τραγούδι ἐπικολυρικό, σὲ μιὰ κατ' εὐθείαν ἀνταπόκριση μὲ τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς του, ποὺ τοῦ χορήγησαν τὴ δική του, προσωπικὴ συγκινησιακὴ ὕλη, καὶ ποὺ μ' αὐτὴν ἔπλασε τὴ νέα, ἁπλή, λαϊκὴ μυθολογία τοῦ καιροῦ του. Τὸ τραγούδι εἶταν γιὰ τὸν Χικμέτ, καὶ στὴ μουσική του ἀκόμη ἔννοια, ἡ καταφυγή του, ἡ παρηγοριά του, τὸ ὅπλο του, ὁ ἔρωτάς του, ὁ τρόπος τῆς ἐλευθερίας του καὶ ἡ μεγαλύτερη, ὅπως δηλώνει, εὐτυχία του:

Πιότερο ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τὰ τραγούδια τους ἀγάπησα.
Χωρὶς ἀνθρώπους μπόρεσα νὰ ζήσω
ὅμως ποτὲ χωρὶς τραγούδια.

Καὶ πιὸ κάτω, στὸ ἴδιο ποίημα «Τὰ τραγούδια», λέει:

Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τίποτα
ἀπ' ὅσα μπόρεσα νὰ πιῶ
καὶ νὰ γευτῶ
ἀπ' ὅσες χῶρες γνώρισα
ἀπ' ὅσα μπόρεσα ν' ἀγγίξω
καὶ νὰ νιώσω
τίποτα, τίποτα
δὲ μ' ἔκανε ἔτσι εὐτυχισμένον
ὅσο τὰ τραγούδια...

Κ' εἶναι γραμμένο τὸν Σεπτέμβρη τοῦ 1960, σὰν ἀπόσταγμα τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἐμπειρίας ὅλης του τῆς ζωῆς, μ' αὐτὴ τὴν ἀπλόνητα, εἰλικρίνεια καὶ σαφήνεια ποὺ χαρακτηρίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ τὴν τέχνη του καὶ ποὺ κάποτε φτάνει ὣς τὴν ἀξιολάτρευτη ἐκείνη θαρρετὰ τρυφερὴ ἀφέλεια, ἑνὸς μεγάλου, εὐαίσθητου παιδιοῦ ποὺ σοβαρεύεται καὶ νουθετεῖ.

Πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα τὸ σύννεφο γαλάζιο
Πάνω στὴ θάλασσα ἀσημένιο τὸ καράβι
Μέσα στὴ θάλασσα πορτοκαλὶ τὸ ψάρι
Μὲς στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας γλαυκὸ τὸ φύκι
Στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη συλλογιέται ὀρθὸς
ἕνας ἄντρας γυμνός:
Μὴ θἄπρεπε νἆμαι τὸ σύννεφο
Ἢ μήπως τὸ καράβι;
Μὴ θἄπρεπε νἆμαι τὸ ψάρι
Ἢ μήπως τὸ γλαυκὸ τὸ φύκι;
Ἔχ, μήτε τὄνα μήτε τ' ἄλλο, μήτε τὄνα μήτε τ' ἄλλο.
Θἄπρεπε νἆσαι ἡ θάλασσα, λεβέντη μου,
Μαζὶ τὸ σύννεφό της, τὸ καράβι της, τὸ ψάρι της, τὸ φύκι.

Στὸ ποίημα αὐτὸ τοῦ 1961, παρ' ὅλη τὴν ἥμερη ζωγραφικότητά του, ποὺ ἀνακεφαλαιώνει καὶ συμπυκνώνει τὴν ποιητικὴ τοῦ Χικμέτ, τρεῖς λέξεις (δυὸ ἐπίθετα κ' ἕνα ρῆμα), κοντὰ - κοντὰ βαλμένες, μ' ἕναν τρόπο δῆθεν οὐδέτερο, μὰ ἐξαιρετικὰ ἀκριβολόγο (ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀπόλυτα πιὰ ἀφομοιωμένης τεχνικῆς ἐμπειρίας) συνοψίζουν τὴ φύση καὶ τὴ θέση τοῦ ποιητῆ καὶ τὸ χαρακτῆρα τῆς ποίησής του: «Στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη σ υ λ λ ο γ ι έ τ α ι ὀ ρ θ ό ς, ἕνας ἄντρας γ υ-

μ ν ό ς». Ὁ ἄνθρωπος, ὀρθὸς μὲς στὴ γύμνια του συλλογιέται· δὲν περιπλέκεται μέσα στὸ ἀνυπεράσπιστο τῆς γυμνότητάς του, δὲν καταθέτει τὰ ὅπλα μπροστὰ στὴ φύση (καὶ μπροστὰ στὸ θάνατο), μὰ σκέφτεται, συμπεραίνει, συμβουλεύει τὴν ἑνωτικὴ αἴσθηση καὶ σκέψη, ὑποδείχνει ἕνα κοινωνικὸ καὶ πλατιὰ ἀνθρώπινο χρέος, καὶ μάλιστα κατορθώνει (τάχα ἀποτέλεσμα αὐτοκυριαρχίας ἢ καθαρῆς βιολογικῆς παρόρμησης;) νὰ βλέπει γλαφυρά. Νομίζω πὼς δ ὲ ν κ α τ ο ρ θ ώ ν ε ι, μὰ ἁπλῶς β λ έ π ε ι γλαφυρὰ ἢ γραφικὰ καὶ χαίρεται τούτη τὴν αἴσθησή του καὶ τραγουδάει — μιὰ αἴσθηση νικητήρια καὶ μιὰ πρώτη, αὐθόρμητη, ἁπλὴ μορφὴ κυριαρχίας πάνω στὴ φύση καὶ στὸν ἑαυτό του, χωρὶς ἴσως τὴν πλήρη συνείδηση τῆς πολύστροφης λειτουργίας της. Δεῖγμα καὶ τοῦτο τῆς ἀρρενωπῆς, φυσιολογικῆς καί, κατὰ βάθος, παιδικῆς εὐαισθησίας του.

Ὁ Ναζὶμ Χικμέτ, δὲν εἶταν διόλου αὐτὸ ποὺ ἀποκαλοῦμε «διανοούμενος». Δὲν κατασπαταλοῦσε τὶς αἰσθήσεις του, σὲ ἄπειρες κι ἀόριστες πνευματικὲς μεταπλάσεις. Τὶς βίωνε. Αἰσθανόταν ἀπέραντα καὶ σκεφτόταν μὲ γενικὲς ἰδέες, πάνω σὲ βασικά, λογικὰ σχήματα. Δὲν ἀνακάλυπτε οὔτε ἀποκάλυπτε, ἀλλὰ ἐπαλήθευε παραδεγμένες ἤδη ἰδέες, καὶ στοχαζόταν φυσικὰ πάνω ἀπ' τὸ αἴσθημά του, κι ὄχι μέσα ἀπ' τὸ αἴσθημά του. Κ' ἡ σύμπτωση τοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ἰδέας (καὶ ἡ ἰσορροπία τους μέσα στὸ ἔργο του) εἶναι φυσικὴ στὴν περίπτωση τοῦ Χικμέτ, κι ὄχι καταναγκαστική.

Ναί, δὲν εἶταν «διανοούμενος». Δὲν κατεχόταν ἀπ' τὸ συναίσθημα τῆς ἀμηχανίας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, στὰ γεγονότα, τὸ χρόνο — δὲν ἔνιωθε οὔτε «ξένος» οὔτε «ἰδιαίτερος» οὔτε «μονάχος». Δὲ ζοῦσε μέσα στὴ σκοτεινὴ «χιλιοόμματη καχυποψία» ποὺ ἐξαντλεῖται σὲ μιὰν ἀνεξάντλητη ἔρευνα, ψηλαφώντας ἀπίθανες περιοχὲς διαρκῶς ἐπικρεμάμενων «ἀόρατων ἀπειλῶν» καὶ δημιουργώντας «ἀπαραβίαστα καταφύγια» μιᾶς καταπληκτικῆς τεχνικῆς εὐστροφίας. Οἱ ἀπειλὲς γι' αὐτὸν εἶχαν ὁριστεῖ μέσα στὸν συγκεκριμένο ἱστορικό, κοινωνικὸ χῶρο. Κι ὁ ἀγώνας του, ὁ ἀγώνας τῆς τέχνης του, εἶχε ὁρισμένο, ὁρατὸ στόχο. Δὲν ἔνιωθε τὴν ἀνάγκη μιᾶς ἐσωτερικῆς αὐτοπροστασίας. Προστατευόταν, προστατεύοντας τοὺς ἄλλους, καὶ μαχόταν μὲ τὴν πιὸ γυμνὴ παρρησία.

Εἶχε μιὰν ἔμφυτη προσαρμοστικότητα στὸν ἱστορικὸ χῶρο (ὄχι μιὰ τυραννισμένη ἀνάγκη προσαρμογῆς, διαρκῶς διαψευδόμενη καὶ διαρκῶς ἀνανεούμενη πάνω στὴν τραγικὴ ὑποψία τοῦ ἀκατόρθωτου)— μιὰν ἔμφυτη προσαρμοστικότητα καὶ μέσα στὶς πιὸ αἰφνιδιαστικὲς καὶ σχεδὸν αὐθαίρετες ἐπελάσεις τῶν γεγονότων στὴν ἱστορία, στὴν ἀντιληψή του, στὴ συνείδησή του. Γι' αὐτὸ κ' οἱ ἀντιδράσεις του, κ' οἱ

ἀντανακλάσεις τῶν ἀντιδράσεών του στὴν τέχνη του, εἶχαν τὴ φυσικότητα καὶ τὴν πειστικότητα τοῦ γ ε ν ι κ ο ῦ καὶ τοῦ κ ο ι ν ο ῦ — τοῦ γενικοῦ, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὸ ἔνστικτο αὐτοσυντήρησης ὅλων, καὶ τοῦ κοινοῦ, ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν πρώτη κίνηση καὶ στὸ πρωταρχικὸ αἴσθημα μιᾶς στοιχειώδους ἠθικῆς τῆς κοινότητας — νὰ ἐπικυρώνει τὸ «καλό», τὸ χρήσιμο καὶ τὸ εὐχάριστο, καὶ νὰ ἀρνιέται τὸ «κακό», τὸ ἀνώφελο καὶ τὸ δυσάρεστο, σὲ κάθε παρουσίασή του, ὀργάνωσή του, σχῆμα του.

Ὁ Χικμέτ, διέθετε μιὰ καταπληχτικὴ ἄ ν ε σ η σ' ὅποιο περιβάλλον, μπροστὰ στὸ πλῆθος, μπροστὰ στοὺς λίγους, μπροστὰ στοὺς φίλους, μπροστὰ στοὺς ἀντιπάλους, μπροστὰ στὴ γυναίκα, μέσα στὴν πολιτεία, μέσα στὴν ἐξοχή, μπροστὰ στὴ θάλασσα, μπροστὰ στὴ νύχτα ἢ στὸν ἥλιο, σ' ὅποια χώρα, σ' ὅποιο ταξίδι, παρ' ὅλη τὴν ἰδιαίτερη νοσταλγία του γιὰ τὴν πατρίδα του. Εἶταν πραγματικὰ ἕνας πολίτης τοῦ κόσμου. Ἔνιωθε πὼς εἶχε αὐτονόητα δικαιώματα σ' ὅλες τὶς χῶρες κι οὔτε τὰ διεκδικοῦσε οὔτε τὰ διεκήρυττε. Τὰ εἶχε. Κ' ἡ συμπεριφορά του στὶς χῶρες ποὺ τὸν φιλοξενοῦσαν, εἶταν συμπεριφορὰ συμπολίτη κι ὄχι φιλοξενούμενου. Ἡ μεγάλη του ἐγκαρδιότητα ποτὲ δὲν ξέπεφτε σὲ δουλοφροσύνη ἢ σὲ φιλοφρονετικότητα. Ἔμενε στὸ ὕψος τῆς ἀντρικῆς φιλίας, στὴν ἀξιοπρέπεια τῆς ἀνθρώπινης συντροφικότητας. Μιὰ γελαστή, πλατιὰ περηφάνεια, μιὰ ρωμέϊκη λεβεντιά.

Τὴν ἴδιαν ἄ ν ε σ η εἶχε στὴν ποίησή του, σχεδὸν μιὰν α ἰ σ θ η τ ι κ ὴ ἀ δ ι α φ ο ρ ί α, ποὺ αὐτὴ ἀκριβῶς διαμόρφωνε τὴ γενικὴ αἰσθητική του, εὐλύγιστη, εὔπλαστη, βασισμένη πιστὰ κι ἀπροκατάληπτα στὰ σκιρτήματα τοῦ αἰσθήματός του, ὑπαγορευόμενη κάθε φορὰ ἀπ' τὴ συγκίνησή του, ποὺ ἐλεύθερα «αὐτοσχεδίαζε», χωρὶς νὰ περιφρονεῖ κάποιες ἕτοιμες ἐκφραστικὲς εὐκολίες, μιὰ συνθηματολογικότητα ποὺ γι' αὐτὸν ποτὲ δὲν εἶταν τυπική, μὰ πάντα παλλόμενη, ἕναν τρόπο «ἐπωδιακό», μὲ τὶς ἐπικουρικὲς τῆς ἔμπνευσης ἐπαναλήψεις ὁρισμένων λέξεων ἢ φράσεων ἢ ρυθμῶν, ποὺ δίνουν μιὰ κάπως ρητορικὴ μὰ καὶ φυσικὴ ὁμοιογένεια στὴν ἀνάπτυξη τοῦ ποιητικοῦ λόγου, ἀντιστοιχώντας στὸ βασικὸ «ἀναπνευστικὸ σύστημα» τῆς συγκίνησης ποὺ χαίρεται νὰ συδαυλίζει τὸν ἑαυτό της καὶ νὰ ἐντείνεται, ὅπως συμβαίνει στὰ μοιρολόγια ἢ στὰ νανουρίσματα ἢ στὰ ἐρωτικὰ ἐγκώμια, ἢ ὅπως στοὺς ὁμιλητὲς μπροστὰ σὲ μεγάλο κοινὸ ποὺ θερμαίνονται ἀπ' τὴν ἴδια τὴ φωνή τους.

Κι ὁ Χικμὲτ τὸ ἔνιωθε καὶ τὸ ἤξερε πὼς τὸν ἄκουγε μεγάλο κοινό, κ' ἡ φωνή του ἀναγκαστικὰ ρυθμιζόταν ἀπ' τὸ μέγεθος αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ κι ἀπ' τὴν «ἀκουστικὴ ἱκανότητα» αὐτοῦ τοῦ κοινοῦ. Μὰ τὸ ξεχωριστὸ τῆς τέχνης τοῦ Χικμέτ, εἶταν πὼς ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς βρισκόταν

μέσα στὸ κοινὸ ποὺ τὸν ἄκουγε, γι' αὐτὸ κ' ἡ ἐπωδιακὴ ρητορική του δὲν εἶναι ἡ «τεχνικὴ» τοῦ δημαγωγοῦ, δὲν εἶναι οὔτε ἡ συγκαταβατικὴ χρησιμοποίηση «δημοφιλῶν μέσων» τοῦ μοναχικοῦ διανοητῆ στὴν ἀγωνιώδη του ἴσως προσπάθεια ἐκπλήρωσης ἑνὸς κοινωνικοῦ χρέους κ' ἐπαφῆς μὲ τὸν κόσμο, ἀλλὰ ἡ ἴδια ἡ ἀναπνοὴ τῆς συγκίνησής του, στὰ μέτρα τῆς συγκίνησης τοῦ κοινοῦ, ποὺ τὸν συγκινοῦσε καὶ τὸν ἴδιον καὶ ποὺ ἀνέβαζε σ' ἕνα ὑψηλότερο ἐπίπεδο συνείδησης τὴ συγκίνηση ὅλων. Ὅμως, οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ δὲ θὰ συναντήσουμε στὸ στίχο του τὴν ἀποκρουστικὴ αὐταρέσκεια ποὺ ἐμπεριέχει ἡ τεχνικὴ τῆς ρητορικῆς, οὔτε τὴν οἴηση τῆς διδακτικῆς. Κι ὅταν ἡ ποίησή του γίνεται κάποτε «διδακτική», δὲν ἀνεβαίνει στοὺς «ὑψηλοὺς» ἐπιτιμητικοὺς τόνους, ἀλλὰ χαμηλώνει στοὺς πατρικοὺς τόνους, τοὺς ἁπλᾶ συμβουλευτικούς, τοὺς συνυπεύθυνους καὶ σὰν «συνένοχους»— σ' ἕναν τόνο «μαλώματος» μὲ τὰ πιὸ καθημερινά, σπιτικὰ ἐπίθετα, μ' ἐκεῖνες τὶς ὑποκοριστικές, οἰκογενειακὲς «βρισιές», ποὺ μόνο σὲ πολὺ ἀγαπημένους ἀπευθύνονται.

Τὰ χέρια σας σοβαρὰ σὰν τὶς πέτρες
θλιμμένα σὰν ἐκεῖνα τὰ τραγούδια
ποὺ τραγουδᾶν στὴ φυλακὴ
βαριά, χοντροκομμένα σάμπως ζῶα γιὰ χαμαλίκι
τὰ χέρια σας ποὺ μοιάζουν μανιασμένα πρόσωπα
πεινασμένων παιδιῶν!

Τὰ χέρια σας ἀνάλαφρα, ἐπιδέξια σὰν τὶς μέλισσες
ὁλόγιομα σάμπως μαστοὶ ξέχειλοι γάλα
ἀτρόμητα καθὼς ἡ φύση
τὰ χέρια σας ποὺ κάτω ἀπ' τὸ σκληρὸ πετσί τους
φυλᾶνε πάντα τὴ στοργὴ καὶ τὴ φιλία.

Ἄ, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δικοί μας ἄνθρωποι —
ἂν ψεύδονται οἱ κεραῖες
ἂν ψεύδεται ἡ περιστροφὴ τῆς γῆς
ἂν ψεύδονται καὶ τὰ βιβλία
ἂν ψεύδονται οἱ ἀφίσες, τ' ἀνακοινωθέντα
πάνου στὴν κολώνα
ἂν ψεύδονται καὶ πάνου στὴν ὀθόνη
τῶν κοριτσιῶν τὰ γυμνὰ πόδια
ἂν ψεύδεται κ' ἡ προσευχὴ

ἂν ψεύδεται καὶ τὸ νανούρισμα
ἂν ψεύδεται καὶ τ' ὄνειρο
ἂν ψεύδεται στὸ καμπαρὲ κι ὁ βιολιστὴς
ἂν ψεύδεται τὸ φεγγαρόφωτο
μὲς στὶς ἀπελπισμένες νύχτες
ἂν ψεύδεται κι ὁ λόγος
ἂν ψεύδεται τὸ χρῶμα
ἂν ψεύδεται ἡ φωνὴ
ἂν ψεύδονται ὅλοι κι ὅλα
ἐξὸν ἀπὸ τὰ χέρια σας
εἶναι γιὰ νἆναι ὑπάκουα σὰν τὸν πηλὸ τὰ χέρια σας
νἆναι τυφλὰ σὰν τὰ σκοτάδια
νἆναι κουτὰ σὰν τὰ μαντρόσκυλα
γιὰ νὰ μὴν ἐξεγείρονται τὰ χέρια σας
γιὰ νὰ μὴν πάρει τέλος τούτη ἡ ἀδικία
τ' ὄνειρο κάθε ἐμπόρου
μέσα σὲ τούτονε τὸν κόσμο τὸ θνητὸ
μέσα σὲ τούτονε τὸν κόσμο
ποὺ θἄτανε τόσο ὄμορφο νὰ ζοῦμε.

Δὲ χρειάζονται σχόλια σ' αὐτὰ τὰ ποιήματα, οὔτε ἐξηγήσεις κι ἀναλύσεις, κοινωνικῆς, αἰσθητικῆς ἢ ἠθικῆς ὑφῆς. Δὲν ὑπάρχουν αἰνίγματα καμμιᾶς κατηγορίας. Ὅλα εἶναι καθαρὰ καὶ «ντόμπρα», χωρὶς ὑπαινιγμούς, περιστροφές, ἀποσιωπήσεις καὶ χωρὶς ἄλλες αἰσθητικὲς προεκτάσεις. Ὁ ἴδιος ἐκθέτει καὶ ἐξηγεῖ. Ἡ ποίηση πιὰ μένει μόνο στὸ θέμα, στὴ συγκίνηση καὶ στὸν τόνο, καὶ σὲ μερικὰ μικρὰ φραστικὰ ἀπρόοπτα, ὅπως «ἂν ψεύδεται τ' ὄνειρο», «ἂν ψεύδεται τὸ φεγγαρόφωτο», ποὺ κι αὐτὰ ὅμως, ὅπως κ' οἱ λίγες ἁπλὲς συζεύξεις παρομοιώσεων, δὲ δίνονται μὲ «ἀξιώσεις ποιητικὲς» καὶ γι αὐτὸ παραμένουν ἀθόρυβα καὶ σεμνὰ ποιητικές.

Σ' ἕνα ἄλλο ποιημά του, «Τὸ πιὸ παράδοξο ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματα», γραμμένο στὰ 1948, λέει:

Σὰν τὸ σκορπιὸ εἶσαι, ἀδερφέ μου,
σὰν τὸ σκορπιὸ
μέσα σὲ μιὰ μεγάλη νύχτα τρόμου.
Σὰν τὸ σπουργίτι εἶσαι, ἀδερφέ μου,
σὰν τὸ σπουργίτι
μέσα στὶς μικροσκοπικὲς σκοτοῦρες του.
Ἔχ, σὰν τὸ στρείδι εἶσαι, ἀδερφέ μου,

σὰν τὸ στρείδι
τὸ σφαλιγμένο καὶ ἥσυχο.
Τί τρομερὸς ποῦσαι, ἀδερφέ μου,
σὰ στόμιο σβησμένου ἡφαίστειου.
Κ' ἕνας δὲν εἶσαι, ἀλλοίμονο,
δὲν εἶσαι πέντε
δὲν εἶσαι μήτε καὶ μιλιούνια.
Σὰν πρόβατο εἶσαι, ὢ ἀδερφέ μου.
Ὅταν ὁ μπόγιας, τὸ τομάρι σου ντυμένος,
ὅταν σηκώνει τὸ ραβδί του ὁ μπόγιας,
βιάζεσαι νὰ χωθεῖς μὲς στὸ σκοτάδι
καὶ τρέχοντας τραβᾶς γιὰ τὸ σφαγεῖο,
τρέχοντας, κι ἀπὸ πάνου μὲ καμάρι.
Εἶσαι τὸ πιὸ παράδοξο πλάσμα τοῦ κόσμου,
πιότερο ἀκόμα κι ἀπ' τὸ ψάρι
ποὺ ζεῖ μέσα στὴ θάλασσα χωρὶς νὰν τὴ γνωρίζει.
Κι ἂν εἶναι δῶ στὴ γῆς τόση μιζέρια
εἶναι ἀπὸ σένανε, ἀδερφέ μου,
Ἂν εἴμαστε ἔτσι πεινασμένοι κ' ἔτσι τσακισμένοι
Ἂν εἴμαστε γδαρμένοι ὡς τὸ μεδούλι
καὶ πατημένοι σὰν τσαμπιὰ νὰ δώσουμε ὅλο τὸ κρασί μας,
Τάχα θὰ πῶ πὼς εἶναι ἀπὸ δικό σου φταίξιμο ; —ὄχι,
Ὅμως καὶ σύ, ἀδερφέ μου, φταῖς καμπόσο.

Αὐτὴ ἡ πατρικὴ στάση εἶναι συχνὴ στὴν ποίηση τοῦ Χικμέτ, ὅταν θέλει νὰ μαλώσει τ' «ἀδέρφια» του ἐπειδὴ δὲ βλέπουν ὁρισμένα ὁλοφάνερα πράγματα ἢ ἐπειδὴ τ' ἀνέχονται, ὅταν δὲ συνειδητοποιοῦν στὸ προσωπικό τους αἴσθημα τὸ γενικὸ κοινωνικὸ συναίσθημα ποὺ ἔχει μιὰ κοινὴ πηγὴ καὶ κοινὴ σημασία — κ' ἡ κατανόηση αὐτὴ θὰ βοηθοῦσε στὴν ἑνότητα τῆς κοινωνίας καὶ στὴν ἀνάπτυξή της. Ὅμως ἀκόμη πιὸ συχνὰ ἡ θέση του κ' ἡ στάση του εἶναι φ ι λ ι κ ή. Ὑπογραμμίζω τὴ φιλικὴ στάση, σὰν ἕνα αἴσθημα ἰσοτιμίας μὲ ὅλους, ποὺ τὸν χαρακτήριζε, καὶ χαρακτηρίζει ὅλη τὴν τέχνη του.

Ἀπ' τὸ αἴσθημα τῆς ἰσοτιμίας (θἄλεγα καὶ ἰσοπαλίας) ἀπορρέει ἡ φιλικότητά του κι ἀπ' αὐτὴν ἡ ἁ π λ ό τ η τ α τῆς ποίησής του — μιὰ ἁπλότητα ὄχι ἐπιζητημένη κ' ἐκζητημένη, ὄχι θελημένη κ' ἐπιβλημένη σὰν πραΰντικὴ καὶ ἀμφίβολη λύση καὶ διάλυση μιᾶς ἀτομικῆς περιπλοκῆς καὶ συστροφῆς, μιᾶς δαιδαλώδους ἐσωστρέφιας, οὔτε κὰν σὰν ἀπόληξη αἰσθητικῶν περιπλανήσεων. Ὁ Χικμὲτ εἶχε τὴ «σταράτη»,

τὴν «ἀνυποψίαστη» ἁπλότητα ἑνὸς ζωντανοῦ, ὑγιοῦς ὀργανισμοῦ, ποὺ πήγαζε ἀπ' τὴν ἀναλογία του μὲ τὸν κόσμο, ἀπ' τὴ συμμετοχή του στὴν ἱστορία, ἀπ' τὴν αὐθόρμητη (ὄχι θεωρητική, ὄχι ἰδεολογικὰ ὑποχρεωτική, ὄχι ἀπὸ τυφλὴ πίστη) ἐπαφή του μ' αὐτὸ ποὺ κάπως ἀόριστα κι ἀφηρημένα ἀποκαλοῦμε «μάζα», «λαό». Ἡ ἁπλότητά του (καὶ τῆς τέχνης του) δὲν εἶναι ἐμπρόθετα, φιλολογικά, σχηματικὰ «λαϊκιστική» ἢ «φιλολαϊκή» (μὲ τὴν ἔννοια τῆς «φιλανθρωπίας» καὶ τὸν ἐπίπλαστο λαϊκίζοντα τόνο), μὰ ἀτόφια λαϊκή, πάναγνη, ἀπόλυτα γνήσια, ὅπως, τὴ συναντᾶμε, μ' ἄλλη μορφὴ βέβαια, στὸν δικό μας ποιητή, τὸ Βασίλη Ρώτα.

Ἡ γνησιότητα αὐτὴ φαίνεται ὁλοκάθαρα ὄχι μόνο στοὺς δεσμοὺς τῆς τέχνης του μὲ τὶς λαϊκὲς πηγές, τὶς λαϊκὲς καλλιτεχνικὲς παραδόσεις, μὰ προπάντων στὴν ἀνανέωση αὐτῶν τῶν παραδόσεων μὲ τὰ καινούργια στοιχεῖα καὶ δεδομένα ποὺ τοῦ χορηγεῖ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀνανεούμενος κ' ἐξελισσόμενος λαὸς στὸν εἰδικό, ἐθνικό του χῶρο, ἀλλὰ καὶ στὴ γενική, διεθνῆ του ἔννοια, δύναμη καὶ σημασία. Κι ἀκόμη πιὸ πολὺ φαίνεται σ' ὅ,τι ὁ ποιητὴς μὲ τὴν τέχνη του δίνει στὸ λαό, πρὶν ἀκόμη τὸ συνειδητοποιήσει ἡ μάζα, ἀξιοποιώντας τὸν πνιγμένο, ἐμποδισμένο, ἀφανῆ δυναμισμό της.

Ἔτσι ἡ ποίησή του δὲν εἶναι ἁπλῶς «ἠθογραφική» ἢ «φολκλορική» (δηλαδὴ ἐξωτερικὰ καὶ προαποφασισμένα «αἰσθητική» πάνω σ' ἕνα δῆθεν «λαϊκὸ σχέδιο» — ἄρα μὴ - λαϊκή) — δὲν εἶναι ἀντιγραφὴ καὶ μίμηση τῆς λαϊκῆς τέχνης (πράγμα ποὺ ἀντιβαίνει στὴν ἴδια τὴν κινητικὴ — καὶ κινούσα — δύναμη τοῦ ζωντανοῦ λαϊκοῦ ὀργανισμοῦ), ἀλλὰ οὐσιαστικὰ λ α ϊ κ ὴ ἀπὸ συμμετοχὴ καὶ συμπόρευση μὲ τὶς λαϊκὲς δυνάμεις, ποὺ τὶς ἐκφράζει ὄχι στὶς στατικές, τυποποιημένες μορφές τους (ὅσο γνήσιες, δίκαιες καὶ ἀκριβεῖς στὸν καιρό τους) ἀλλὰ π ρ ω τ ο π ο ρ ι α κ ά, στὴ δυναμική τους κίνηση, στὰ νέα τους δεδομένα, ἱστορικά, κοινωνικά, γλωσσικὰ — ἀκόμη καὶ στὴ νέα τους χειρονομία καὶ ἀτμόσφαιρα.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἡ τέχνη του εἶναι π ρ ω τ ο π ο ρ ι α κ ή, εἶναι μ ο ν τ έ ρ ν α, δηλαδὴ σύγχρονη, παροῦσα, ὅπως κάθε ἀληθινὰ λαϊκὴ τέχνη, ποὺ παρακολουθεῖ τὸ λαὸ ὄχι σὲ μιὰ «σταματημένη» ἱστορική του στιγμή, ἀλλὰ στὴ διαρκῆ κίνησή του, καὶ ἀνανεώνει καὶ προωθεῖ αὐτὴ τὴ δύναμη ἀξιοποιώντας τὰ νέα μορφοπλαστικὰ στοιχεῖα της. Κ' ἡ ποίηση τοῦ Ναζὶμ Χικμὲτ εἶναι ἀκριβῶς λαϊκή, ἐπειδὴ εἶναι μοντέρνα, κ' ἔγινε μοντέρνα ἐπειδὴ στὴ βάση της εἶταν λαϊκή, ὅπως λαϊκὴ καὶ μοντέρνα μ' ἄλλο τρόπο εἶναι κ' ἡ ποίηση τοῦ Μαγιακόβσκη, ἀπ' ὅπου πολλὰ διδάχτηκε ὁ Χικμὲτ στὴν πρώτη του δημιουργικὴ περίοδο. Θἆχε ἐνδιαφέρον μιὰ συγκριτικὴ ἀντιπαράθεση αὐτῶν τῶν δύο ἀντιπρο-

σωπευτικῶν ποιητῶν τῆς ἐποχῆς μας καὶ μιὰ ἐπισήμανση τῶν συγγενειῶν καὶ διαφορῶν τους ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὲς γιὰ ὅλη τὴν πορεία τῆς σύγχρονης ποίησης. Μὰ αὐτὸ ξεπερνάει καὶ τὰ ὅρια τοῦ χώρου καὶ τὶς προθέσεις αὐτοῦ τοῦ κριτικοῦ σχεδιάσματος. Μποροῦμε μόνο νὰ σημειώσουμε τὸν ἀπὸ ἀγωνία καὶ πεῖσμα θριαμβευτικὸ τόνο τῆς ποίησης τοῦ Μαγιακόβσκη, ἄντικρυ στὸ σίγουρα χαμογελαστό, ἀπὸ ζωϊκὴ ὑγεία καὶ κοινωνικὴ ἰσορροπία, τόνο τῆς ποίησης τοῦ Χικμέτ. Ἀκόμη καὶ ἡ συγγενική τους ἐκφραστικὴ «οἰκειότητα», στὸ Μαγιακόβσκη εἶταν μόνον λεκτική, οὔτε κὰν στιχουργική, καὶ πολὺ λιγότερο τὴ βρίσκουμε στὴν ἐκθαμβωτικὴ εἰκονοπλαστική του, ἐνῶ στὸν Χικμὲτ εἶναι ὁλοκληρωτικὴ κ' αἰσθηματικὴ σ' ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς τέχνης του καὶ τῆς τεχνικῆς του. Ὅμως καὶ οἱ δυὸ χωροῦν μέσα στὸ σχῆμα (ἀρκεῖ νὰ μὴν τὸ δοῦμε σχηματικὰ) τῆς πρωτοποριακῆς, λαϊκῆς τέχνης.

Ὁ Ναζὶμ Χικμὲτ δὲν εἶναι φουτουριστής. Δὲν ἀρνιέται τὴ σημασία καὶ τὴν ἀξία τοῦ παρελθόντος μέσα στὸ παρόν, ὅσο κι ἂν εἶναι «παροντιστής», καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς. Ὁ Χικμὲτ βίωνε ἐντός του τὴν ἑνότητα τῆς παγκόσμιας κουλτούρας καὶ παρ' ὅλες τὶς ἰδιαίτερες προτιμήσεις του, κοινωνικές, ἰδεολογικές, δὲν δεχόταν πρόχειρους διαχωρισμοὺς τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, σὲ «ἀνατολικὸ» καὶ «δυτικό», σὲ τυπικὰ «προοδευτικὸ» καὶ τυπικὰ «παρακμιακό», κ' ἔτεινε στὴν ἀποκατάσταση ἑνὸς ἑνιαίου ἀνθρωπιστικοῦ πολιτισμοῦ. Κ' ἡ τέχνη του, παρ' ὅλα τὰ καθαρῶς ἐθνικά της στοιχεῖα, παραμένει, ὅπως κάθε ἀληθινὴ τέχνη, διεθνικὴ — δηλαδὴ ἀνθρώπινη, ἢ ὅπως λέμε ἐμφαντικότερα: πανανθρώπινη. Καὶ τὰ ξεκάθαρα «πολιτικά» του ποιήματα, καθρεφτίζουν ἀνόθευτα τὸ ἀνθρώπινο πρόσωπό του, τὸ αἴσθημα τοῦ πολίτη τοῦ κόσμου, τὸ γνήσιο προσωπικό του αἴσθημα.

Ἴσως ἡ ἔρευνά του νὰ μὴν ἐξάντλησε ὁλόκληρον τὸν ἑαυτό του, ὁλόκληρον τὸν «αἰώνιο ἄνθρωπο». Ἴσως νὰ ἔμεινε στὰ πρῶτα «γεωλογικὰ στρώματά» του, ὅμως ἡ ἐκφραστική του εἰλικρίνεια, σὲ σχέση μ' αὐτά, εἶναι ἀκέρια καὶ ὁριστική, καὶ τὰ ὅρισε μὲ τὴν πιὸ πειστικὴ καλλιτεχνικὴ ἀκρίβεια.

Τὰ ποιήματα τοῦ Χικμέτ, εἶναι συχνὰ σὰν πρῶτες, ἀμεταποίητες συγκινήσεις, σὰν πράγματα ἢ σὰν γεγονότα, τόσο καίρια αὐτὰ καθεαυτὰ στὴν κοινωνικὴ σημασία τοῦ αἰσθήματός τους, ποὺ καθιστοῦν ἄχρηστα τὰ ἀμιγῆ (ἂν ὑπάρχουν) αἰσθητικὰ κριτήρια, καὶ κάποτε τὰ κριτήρια αὐτὰ φαίνονται ἄπρεπα κι ἀνάρμοστα σὰν μιὰ τάση «ὡραιολογικῆς βαθμολόγησης» τοῦ θρήνου μιᾶς μάνας, τοῦ μορφασμοῦ ἑνὸς

ἐκτελούμενου ἥρωα ἢ τῶν ζητωκραυγῶν μιᾶς λαϊκῆς παρέλασης.

Μὰ τότε, μήπως θἄπρεπε νὰ παραιτηθοῦμε ἀπὸ κάθε αἰσθητικὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἔργου τοῦ Χικμέτ ; Κάθε ἄλλο. Μόνο ποὺ θὰ πρέπει τὰ αἰσθητικά μας μέτρα νὰ τὰ ἐξάγουμε ἀπροκατάληπτα, ὅσο τὸ δυνατόν, ἀπ' τὸ ἴδιο του τὸ ἔργο καὶ νὰ τὸ θεωροῦμε στὶς δικές του ἀναλογίες, ποὺ θεσπίζουν τὴν ἰδιαίτερη νομοθεσία του, στὴ βάση τῶν γενικῶν καὶ ἰδιαίτερων βιωμάτων του καὶ πράξεών του. Γιατὶ ἡ ποίηση τοῦ Χικμὲτ (ὅπως ἄλλωστε καὶ κάθε ἀληθινὴ ποίηση, νομίζω) εἶναι ποίηση βιωματική, ποίηση πράξεων καὶ πρακτική, ποὺ ἀξιώνει γιὰ τὴν πλήρη της κατανόηση καὶ καταξίωση, αἰσθητικὴ καὶ ἠθική, μιὰν ἀναλογία βιωμάτων ἀπ' τοὺς ἀναγνῶστες της καὶ τοὺς μελετητές της.

Θὰ μποροῦσε νὰ μοῦ ἀντιτάξει κάποιος αὐτὸ ποὺ κάποτε εἶχα πεῖ ὁ ἴδιος : πὼς «ἡ ποίηση δὲν θέτει ὅρους ἀποδοχῆς της ἀλλὰ τοὺς δημιουργεῖ αὐτοὺς τοὺς ὅρους» μὲ τὴ δημιουργική της δύναμη καὶ τὴν παραστατικότητά της, ποὺ θέτει σὲ κίνηση τὸ δημιουργικὸ μηχανισμὸ τῶν ἄλλων. Μὰ κι αὐτό, νομίζω, στηρίζεται σὲ κάποιες μακρινές, ἀόρατες ἀκόμη καὶ μὴ συνειδητοποιημένες ἀναλογίες — στὶς βασικὲς ἐκεῖνες ἀναλογίες ποὺ «ἀπὸ φύση», «βιολογικά», «καταγωγικά», ὑπάρχουν σ' ὅλες τὶς ἀνθρώπινες ὑπάρξεις, ἔστω ἀδοκίμαστες ἀκόμη, ἔστω ἀσύνειδες, ἔστω σὰν ἀόριστες δυνατότητες μελλοντικῶν βιωμάτων, μὴ ἐπαληθευμένων ἀκόμη οὔτε ἀπ' τὴν πράξη οὔτε κὰν ἀπ' τὴν ἀντίληψη. Ἡ ποίηση τοῦ Χικμέτ, δὲν ἀπευθύνεται σ' αὐτὴ τὴν ἀοριστία, δὲν τὴν ὁρίζει, καὶ δὲν ἀπαιτεῖ τόσες καὶ τέτοιες ἀσαφεῖς ἀντιστοιχίες. Δὲν εἶναι μιὰ ποίηση «μακρινή», ἱστορικὰ ἀδιάφορη. Οὔτε μιὰ ποίηση ἀφηρημένων διαλογισμῶν, ἢ ἀπέραντων πνευματικῶν προεκτάσεων κάποιων αἰσθήσεων ἐσωτερικὰ ὑπαρκτῶν βέβαια, ἀλλὰ μὴ πραγματωμένων ἔ ξ ω, ἔτσι ποὺ νὰ περιδινοῦνται ἀέναα σ' ἕναν κλειστὸ χῶρο ἀναρίθμητων πιθανοτήτων καὶ ἀπίθανων ἐνδοστρεφῶν ἐμπειριῶν. Ὄχι. Εἶναι μιὰ ποίηση βιωματική, βασισμένη σὲ πραγματωμένες αἰσθήσεις, εἶναι ἡ κατάληξη καὶ τὸ στέρεο ἐπιστέγασμα τῶν ἱστορικῶν καὶ προσωπικῶν του ἐμπειριῶν. Κ' ἔτσι διατηρεῖ πάντα τὴν ἁπλότητά της καὶ τὸ ξεκάθαρο περίγραμμά της.

Τὴ μοναξιὰ τὴ γνωρίζει περισσότερο μέσα στὴ φυλακὴ κι ὄχι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ὄχι πλάϊ στὴ γυναίκα, ὄχι μέσα του. Τὴ δέχεται σὰν κοινωνικὸ καταναγκασμὸ ποὺ μπορεῖς νὰ τὸν πολεμήσεις, κι ὄχι σὰν ἀναπότρεπτη μοίρα τῆς ἀνθρώπινης ὕπαρξης. Εἶναι μιὰ φυλακὴ ποὺ πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ τὴν γκρεμίσει. Κι ἂν κάποτε ἀφήνεται σ' αὐτὴν (κι αὐτὸ γίνεται πότε - πότε) δὲν τὸ συγχωρεῖ στὸν ἑαυτό του :

Πόσοι εἴμαστε ποὺ μένουμε δῶ μέσα

Μήτε πού ξέρω
Εἶμαι μονάχος μου, μακριά τους,
Κι αὐτοί μαζί, μακριὰ ἀπὸ μένα.
Μονάχα μὲ τὸν ἑαυτό μου μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ μιλάω
Κι αὐτὸ κάνω.
Μὰ ἔτσι τὰ λόγια μου μοῦ φαίνονται σὰν ἄνοστα
Καὶ τραγουδάω, καλή μου.
Καί, κοίτα, νά, ἡ φωνή μου τούτη πού τὴν ξέρεις
τούτη ἡ ἀγροίκα καὶ παράτονη φωνή μου
τόσο βαθιά μου ἀντιλαλεῖ
πού τὴν καρδιὰ μοῦ σκίζει.

Καὶ νὰ πεῖς πὼς δὲ ντρέπουμαι
γιὰ τὴν κατάντια τῆς καρδιᾶς μου
Νὰ πεῖς δὲν κοκκινίζω νὰ τὴ βλέπω
μὲ τὸ φτωχὸ κεφάλι της γερμένο
ν' ἀποτραβιέται μέσα της
καὶ νἆναι τόσο ἀδύναμη
τόσο ἀκατάδεχτη
καὶ τόσο ἁπλᾶ ἀνθρώπινη.

Ἴσως καὶ νἆναι ἀπ' ἀφορμὴ
τοῦτα τὰ δυὸ καγκελόφραχτα παράθυρα
τούτη τὴ σόμπα
τούτη τὴν πήλινη στάμνα
τοῦτα τὰ τέσσερα ντουβάρια
πού δὲ μ' ἀφήνουνε ν' ἀκούσω ἐδῶ καὶ μῆνες
ἄλλες ἀνθρώπινες φωνὲς ἐξὸν ἀπ' τὴ δική μου.

Μόνο πού αὐτὸ τὸ «Ἴσως» δίνει ἕνα βαθύτερο ἦχο στὸ αἴσθημα τῆς μοναξιᾶς, πού δὲν ἐξαντλεῖται μὲ τὴν ἐξωτερική, ταπεινόφρονη ἀπαρίθμηση τῶν αἰτίων της. Κάτι τέτοιες στιγμές, πού ἡ καρδιά του θέλει, ὅπως λέει στὸ ἴδιο ποίημα:

νὰ κλάψει δίχως τίποτα νὰ περιμένει ἀπὸ κανέναν
νὰ κλάψει καταμόναχη γιὰ τὸν ἑαυτό της

ἡ ποίησή του παίρνει ἕναν τόνο οὐσιαστικὰ δραματικό, σεμνὰ ἀνθρώπινο, ἤρεμα ἀπελπισμένο καί, ταυτόχρονα, ἤρεμα ἡρωϊκό, ὅπως μπροστὰ στὴ φύση, τὴ μοίρα καὶ τὸ θάνατο, πού πάντα τροφοδότησαν

τὴν ποίηση στὴν ἀπόλυτη μορφή της καὶ παρακίνησαν τὸν ἄνθρωπο κάθε ἐποχῆς στὸν καθολικό του ἀγώνα γιὰ τὴν ἐλευθερία του ἀπ' ὅπου ξεπηδοῦν ὅλα τὰ ἔργα του. Ὅμως, κι αὐτὸ ἀκόμη, στὸν Χικμέτ, δὲ βυθίζεται σὲ μιὰν ἀδρανῆ ἐνατένιση, δὲν παίρνει τὴν ἔκφραση μιᾶς μυστικῆς καὶ σκοτεινῆς ὁδοιπορίας μέσα σ' ἕνα μοιραῖο ἀδιέξοδο, ἀλλὰ τὴ μορφὴ μιᾶς ἀπερίφραστης καὶ σχεδὸν φωτεινῆς ὁμολογίας ποὺ δείχνει καὶ παροτρύνει τὸν ἀδιάλλακτο δημιουργικὸ ἀγώνα τοῦ ἀνθρώπου μὲ κάθε ἐμπόδιο, μὲ κάθε εἶδος θανάτου.

Καὶ μὲ τούτη τὴ βαθύτερη αἴσθηση, ὁ κοινωνικὸς ἀγώνας, ὅπως κ' ἡ ἀποκαλούμενη κοινωνικὴ τέχνη, ἀποκτοῦν βαθύτερη σημασία, ὑψηλότερο στόχο καὶ πλατύτερη προοπτική. Ἀναπτύσσονται μέσα στὴν περιοχὴ τοῦ πιὸ καθολικοῦ, τοῦ πιὸ καίριου ἀνθρώπινου προβληματισμοῦ, ποὺ ἀνανεώνει τὴ συνείδηση τῆς ἑνότητας τοῦ παγκόσμιου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ. Καὶ τέτοια, πολὺ συχνά, στὶς κύριες στιγμές της, εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Χικμέτ, ποὺ πέρα καὶ πάνω ἀπ' ὅποιες πρόσκαιρες σκοπιμότητες, πέρα κι ἀπ' τὸ ἰδεολογικό της βάρος, θὰ μείνει γιὰ πάντα, τέλεια στὰ δικά της μέτρα, οὐσιαστικὰ κοινωνική, βαθιὰ ἀνθρώπινη, θαυμαστὰ ἀπέριττη, ἀνεξάντλητη πηγὴ συγκινήσεων καὶ εὐγενικὸ δίδαγμα τῆς εὐθύνης τοῦ ποιητῆ μπροστὰ στὴν ἐποχή του καὶ στὸν κόσμο.

Ἂς μοῦ συγχωρεθεῖ αὐτὴ ἡ τελευταία ἀποστροφὴ κι αὐτὴ ἡ συμπερασματικότητα, τόσο ξένη πρὸς ἕναν ἀντικειμενικό, κριτικὸ λόγο, μὰ ποὺ γίνεται ἀναπότρεπτη τέτοιες στιγμὲς ποὺ ὁ θάνατος μᾶς στερεῖ ἕναν ἀκέραιο ἄνθρωπο, ἕναν παρήγορο φίλο, ἕναν ἐξαίσιο ἀγωνιστὴ-ποιητή. Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ ἀντίσταση στὸ θάνατο, ὅπως εἶταν καὶ μένει ὁλόκληρη ἡ παρουσία τοῦ Χικμὲτ καὶ τοῦ ἔργου του.

ΑΘΗΝΑ, Ἰούνιος 1963

ΓΙΑΝΝΗΣ ΡΙΤΣΟΣ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΟΙ ΜΩΒ ΒΙΟΛΕΤΕΣ
ΟΙ ΠΕΙΝΑΣΜΕΝΟΙ ΦΙΛΟΙ
ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΜΕ ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΜΑΤΙΑ

Ἄντε λοιπόν, ποιητὴ
Κάτι ἔχουμε καὶ μεῖς νὰ ποῦμε γιὰ τὸν ἔρωτα
Κάτι γνωρίζουμε καὶ μεῖς γιὰ δαῦτον.

Τὸ καλοκαίρι πέρασε μπροστὰ στὴ μύτη μας
Βγάζοντας τρελλὲς κραυγὲς μεγαλόφωνες
σὰν ἕνα κίτρινο τραῖνο
μὲ ξύλινα βαγόνια
μυρίζοντας ἱδρώτα, σάρκα καὶ ταμπάκο.

Καὶ τί νὰ πεῖς ποὺ ἐγὼ
ἤθελα νὰ τὸ δῶ νὰ φτάνει
ὅπως ἐκείνη ποὺ μοῦ φέρνει ζεστὸ γάλα
σ' ἕναν κάδο ἀπὸ κόκκινο μπακίρι.

Ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο,
τὸ καλοκαίρι ποὺ δὲν ἔφτασε ἔτσι
Δὲν εἶναι ἔτσι ποὺ φτάνει δὰ τὸ καλοκαίρι
Ὄχι, ὄχι ἔτσι, ποὺ νὰ πάρει ὁ διάβολος.

Ὤ, ἐσύ, κόρη, μητέρα μου, γυναίκα μου, ἀδερφή μου
Ὤ, ἐσύ, πὄχεις στὸ μέτωπο τὸν ἥλιο,
ὡραῖο παιδί μου ἐσὺ μὲ τὰ χρυσὰ τὰ μάτια
παιδί μου ἐσὺ μὲ τὰ χρυσὰ τὰ μάτια,

Τὸ καλοκαίρι πέρασε μπροστὰ στὴ μύτη μου
βγάζοντας τρελλὲς κραυγὲς μεγαλόφωνες

χωρὶς νὰ καταφέρω νὰ σοῦ φέρω
          ἕνα μπουκέτο μὼβ βιολέτες

Μὰ τί τὰ θὲς
          εἶταν οἱ φίλοι πεινασμένοι
                    κ' ἔφαγαν τὰ λεφτὰ ποὺ εἶταν γιὰ τὶς βιολέτες.

1929

ΤΟ ΤΣΙΓΑΡΟ ΠΟΥ ΔΕΝ ΑΝΑΦΤΗΚΕ

Μπορεῖ καὶ νὰ πεθάνει αὐτὴ τὴ νύχτα
ἕνα τσουρούφλισμα ἀπὸ σφαίρα στὸ σακκάκι του
Γράβηξε αὐτὴ τὴ νύχτα γιὰ τὸ θάνατο
μὲ τὰ ἴδια του τὰ πόδια...

—Μὴ καὶ σοῦ βρίσκεται κάνα τσιγάρο; λέει...
—Ναί,
λέω.
—Σπίρτα;
—Ὄχι,
ἡ σφαίρα μπορεῖ νὰ τ' ἀνάψει,
εἶπα.

Πῆρε τὸ τσιγάρο
ἔφυγε...
Μπορεῖ τώρα νὰ κείτεται φαρδὺς - πλατὺς πάνου στὸ χῶμα
μ' ἕνα τσιγάρο ποὺ δὲν τ' ἄναψε στὰ χείλη του
μὲ μιὰ πληγὴ στὸ στῆθος.

Ἔφυγε.
Σημεῖον πολλαπλασιασμοῦ.
Τέλειωσε...

1930

ΓΕΙΑ ΣΑΣ

Μείνετε ἥσυχοι, φίλοι μου
μείνετε ἥσυχοι
Φεύγω
μὲ σᾶς μὲς στὴν καρδιά μου
μὲ τὸν ἀγώνα μου πάντα στὸ νοῦ μου
Μείνετε ἥσυχοι,
φίλοι μου, φίλοι μου,
μείνετε ἥσυχοι.
Δὲ θέλω νὰ σᾶς δῶ στὴν προκυμαία
ἀράδα - ἀράδα σὰν πουλιὰ στὰ κὰρτ–ποστάλ.
Δὲ θέλω νὰ σᾶς δῶ μὲ μαντήλια στὰ χέρια,
Ὄχι, ὄχι αὐτό.
Βλέπω τὸν ἑαυτό μου ὁλάκερο
μὲς στὰ μάτια τῶν φίλων μου.
Ὢ, φίλοι μου
ἀδέρφια μου τοῦ ἀγώνα
συντρόφια τῆς δουλειᾶς
Γειά σας. Οὔτε μιὰ λέξη.
Οἱ νύχτες θὰ σπρώξουν τὸ μάνταλο τῆς πόρτας
Τὰ χρόνια θὰ ὑφάνουν τὸν ἱστό τους πάνου στὰ παράθυρα
Κ' ἐγὼ θὰ τραγουδάω πάντα σὰν τραγούδι τοῦ ἀγώνα
τὸ τραγούδι μου τῆς φυλακῆς.
Θὰ ξαναϊδωθοῦμε, φίλοι μου
ναί, θὰ ξαναϊδωθοῦμε
Θὰ χαμογελάσουμε μαζὶ στὸν ἥλιο
θ' ἀγωνιστοῦμε δίπλα - δίπλα.
Ὢ, φίλοι μου
ἀδέρφια μου τοῦ ἀγώνα
συντρόφια τῆς δουλειᾶς.
Γειά σας.

1931

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΒΑΔΙΖΕΙ

Μὲ τὸ μέτωπο ψηλὰ
Μὲ τὸ κόκκινο μαντήλι τοῦ λαιμοῦ του στὸν ἄνεμο
Βαδίζει.
Βῆμα τὸ βῆμα προχωρεῖ
Προχωρεῖ βαριὰ
Βαδίζει.

Ὁ ἄνεμος βουΐζει σὰν τὴ θάλασσα
Ἡ θάλασσα σφυρίζει σὰν τὸν ἄνεμο.
Ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς κυλοῦν τὰ φῶτα σὰν πεφτάστρια
Ἀπ' τὶς ὄχθες τὶς πιὸ μακρινὲς τῆς καρδιᾶς
Φωνὲς τὸν φτάνουν :
— Ποῦ πᾶς, γιέ μου, ποῦ πᾶς ;
Γύρνα, καλέ μου, πίσω
Γύρνα, ἀδελφέ μου
Γύρνα, ἀφέντη τοῦ σπιτιοῦ μου
Ἔλα πίσω.

Βῆμα τὸ βῆμα προχωρεῖ
Προχωρεῖ βαριὰ
Βαδίζει.

Βαδίζει, αὐτὸς
Σφυρίζοντας ἕνα τραγούδι, ὅλο θυμὸ καὶ θάνατο
Βαδίζει, αὐτός,
Ὑψώνοντας, φουσκώνοντας τὸ στῆθος του σάμπως καράβι.
Βῆμα τὸ βῆμα προχωρεῖ
Προχωρεῖ βαριὰ
Βαδίζει.
Ποιός ξέρει
Μπορεῖ καὶ νὰ μὴ χώσει πιὰ τὰ δάχτυλά του ἄλλη φορὰ

Μὲς στὰ ξανθὰ μαλλιὰ
τῆς ἀδελφῆς του ποὺ κεντᾶ κρατώντας στὴν ποδιὰ
τὸ κέντημά της
Κ' ἴσως ἀκόμη μιὰ φορὰ πλαγιάζοντας στὰ πόδια της
Δὲ θὰ κοιτάξει πιὰ
τὴν ὀμορφιά της
σὰ νὰ κοιτάει μιὰ στράτα πράσινη νὰ χάνεται στὸν ἥλιο...

Βαδίζει, αὐτὸς — βαδίζει.
Μετράει τοὺς δρόμους μὲ φαρδιές, μεγάλες δρασκελιές.
Μπαλαντζάρει τὰ μπράτσα του σὰν δυὸ ἄγκυρες βαριές.
Τεντώνεται τὸ μαλλιαρό του στέρνο σὰ σκουτάρι.

Δὲ γροικᾶ πιά,
Στάλα τὴ στάλα στάζοντας ἀπάνω στὴν καρδιά του σὰ χυμὸς
ἀπὸ γαρύφαλλο,
τὰ λόγια
Τῶν φίλων του τῶν ἄρρωστων κι ἀνάπηρων
Ποὺ κάθουνται, ὅλοι, κάθε βράδι στὸ ἴδιο ξύλινο τραπέζι.
Μὲ τὰ μάτια του βγαλμένα ἔξω ἀπ' τὸ πρόσωπο
Σάμπως δυὸ γυμνὰ μαχαίρια
Ἴσια πάνου βαδίζει στὸν ἐχτρό.

Βῆμα τὸ βῆμα προχωρεῖ
Προχωρεῖ βαριὰ
Βαδίζει.

1933

ΜΙΚΡΟΚΟΣΜΟΣ *

Όταν ἐτοῦτο τ' ἄστρο πού τὸ φῶς του
πέφτει τώρα στὰ μάτια μου σὰ μιὰ χρυσὴ σταγόνα
ὅταν ἐτοῦτο τ' ἄστρο πρώτη του φορὰ
ἔσκισε τὰ σκοτάδια τοῦ κενοῦ
πάνου στὴ γῆς δὲν ὕπαρχε μήτε ἕνα πανδοχεῖο
Τ' ἀστέρια εἴτανε γέρικα
Κ' ἡ γῆς εἴτανε βρέφος.

Εἶναι μακριὰ ἀπὸ μᾶς τ' ἀστέρια
μακριὰ - μακριά, πολὺ - πολὺ μακριὰ
Ἀνάμεσα στ' ἀστέρια ἡ γῆ μας εἶναι μιὰ κουκκίδα
μιὰ τόση δὰ κουκκίδα
κ' ἡ Ἀσία τὄνα πέμπτο εἶναι τῆς γῆς μας.
Μιὰ χώρα τῆς Ἀσίας εἶναι οἱ Ἰνδίες.
Μὲς στὶς Ἰνδίες μιὰ πόλη εἶναι ἡ Καλκούτα.
Ὁ Μπενερτζὴ δὲν εἶναι παρὰ μοναχὰ ἕνας ἄνθρωπος
μὲς στὴν Καλκούτα.
Καί, νά, τί θέλω τώρα νὰ σᾶς πῶ:
Μὲς στὶς Ἰνδίες, μέσα στὴν πόλη τῆς Καλκούτας
Φράξαν τὸ δρόμο ἑνὸς ἀνθρώπου
Ἁλυσοδέσαν ἕναν ἄνθρωπο πού βάδιζε.
Νά τὸ λοιπὸν
γιατί δὲν καταδέχουμαι
νὰ ὑψώσω τὸ κεφάλι στ' ἀστροφώτιστα διαστήματα.
Θὰ πεῖτε: τ' ἄστρα εἶναι μακριὰ
κ' ἡ γῆ μας τόσο δὰ μικρή.
Ἔ, τὸ λοιπὸν ὅ,τι κι ἂν εἶναι τ' ἄστρα

* Ἀπόσπασμα ἀπὸ ἕνα ἐπικὸ ποίημα γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὸ θάνατο ἐπαναστάτη Μπενερτζῆ: «Γιατί σκοτώσανε τὸν Μπενερτζή».

ἐγὼ τὴ γλώσσα μου τοὺς βγάζω.
Γιὰ μένα τὸ λοιπὸν πιὸ ἐκπληχτικὸ
καὶ πιὸ ἐπιβλητικὸ
καὶ πιὸ μυστηριακὸ καὶ πιὸ μεγάλο
εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ τὸν μποδίζουν νὰ βαδίζει
εἶναι ἕνας ἄνθρωπος ποὺ τὸν ἁλυσοδένουν.

1934

ΟΠΩΣ Ο ΚΕΡΕΜ *

Εἶναι βαρὺς ὁ ἀγέρας σὰ μολύβι
Φωνάζω
        Φωνάζω
                Φωνάζω
                        Φωνάζω

Ἐλᾶτε γρήγορα
                Σᾶς φωνάζω
                        νὰ λειώσουμε
                                τὸ μολύβι.

Κάποιος μοῦ λέει
                Φωτιὰ θὰ πάρεις ἀπ' τὴν ἴδια σου φωνὴ
                        θὰ γίνεις στάχτη
                        σὰν τὸν Κερὲμ
                        ποὺ κάηκε ἀπ' τὸν ἔρωτά του.

Τόσες δυστυχίες
                καὶ τόσο λίγοι
                        φίλοι.
Εἶναι λοιπὸν κουφὰ
        τῆς καρδιᾶς σας τ' αὐτιά.
Εἶναι βαρὺς ὁ ἀγέρας σὰ μολύβι.

Κ' ἐγὼ τοῦ λέω :
«Ἄς καῶ

* Κερέμ : μυθικὸ πρόσωπο ποὺ κάηκε καὶ γίνηκε στάχτη καθὼς ἔλυνε τὸ μαγικὸ πουκάμισο τῆς πολυαγαπημένης του.

Ἂς γίνω στάχτη
σὰν τὸν Κερέμ.

Ἂν δὲν καῶ ἐγὼ
ἂν δὲν καεῖς ἐσὺ
ἂν δὲν καοῦμε ἐμεῖς
πῶς θὰ γενοῦνε
τὰ σκοτάδια
λάμψη ;»

Εἶναι χοντρὸς ὁ ἀγέρας σὰν τὴ γῆ
Εἶναι βαρὺς ὁ ἀγέρας σὰ μολύβι
Φωνάζω
Φωνάζω
Φωνάζω
Φωνάζω.

Ἐλᾶτε γρήγορα
σᾶς φωνάζω
νὰ λειώσουμε
τὸ μολύβι.

1934

ΠΕΤΡΟΓΚΡΑΝΤ
1917

Στὰ Χειμερινὰ 'Ανάκτορα, ὁ Κερένσκη.
Στὸ Σμόλνυ, τὰ Σοβιὲτ κι ὁ Λένιν.
Μέσα στὸ δρόμο, τὰ σκοτάδια,
τὸ χιόνι,
ὁ ἄνεμος,
κι αὐτοί.

Κι αὐτοὶ τὸ ξέρουν τί εἶπε 'Εκεῖνος :
«'Εχτὲς πολὺ νωρίς, αὔριο πολὺ ἀργά,
ἡ μόνη στιγμὴ εἶναι σήμερα».
Κι αὐτοί : «'Εν τάξει, ξέρουμε», εἶπαν.
Κι αὐτοὶ ποτὲ
δὲν ξέρανε ἄλλοτε μιὰ γνώση τόσο ἀμείλικτη καὶ τέλεια.
Πάνου στὸ χιόνι, ἡ νύχτα,
πάνου στὸ χιόνι, ὁ ἄνεμος,
κι αὐτοί,
ἐπιστροφὴ ἀπ' τὸ μέτωπο, μὲ τὶς ξιφολόγχες τους,
μὲ τὰ καμιόνια τους, τὰ μυδράλλιά τους,
τὶς νοσταλγίες τους, τὶς ἐλπίδες τους, τὶς ἅγιες ὀρέξεις τους
καὶ τὰ μεγάλα τους τὰ μάτια ὀλάνοιχτα μὲς στὰ σκοτάδια,
βαδίζουν.
Βαδίζουνε πρὸς τὰ Χειμερινὰ 'Ανάκτορα.

'Ο μπολσεβίκος Κίτοφ, ἀπ' τὸ Πουτιλόβσκη - ζάβοντ, λέει :
«Σήμερα, εἶναι μεγάλη μέρα, σύντροφοι,
μεγάλη μέρα.
Καὶ θυμίζω, σὲ κείνονα ποὺ θἄχε κατὰ νοῦ
νὰ πλιατσικολογήσει,
πὼς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα τὰ Χειμερινὰ 'Ανάκτορα
κι ὁλάκερη ἡ Ρουσία

εἶναι ἡ περιουσία τοῦ ἐργάτη καὶ τοῦ ἀγρότη».
Ὁ ἄνεμος,
τὸ χιόνι,
τὰ σκοτάδια.
Αὐτοί, πονηροὶ σὰν τὰ σκοτάδια,
ἀτρόμητοι σὰν τὸν ἄνεμο,
βαδίζουν.
Βαδίζουν ἴσα στὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα.

Κι ὁ Σέργιος ὁ Κουτσός, ἐφαρμοστής,
«Ἄχ, σκύλα, λέει, ζωή!
Στὰ 1905 — δέκα χρονῶ θἄμουνα τότες —
εἶχα περάσει ἀπὸ δῶ πέρα.
Μπροστὰ - μπροστὰ παγαῖναν τὰ κονίσματα
μὲ τὰ μεγάλα ἀθῶα τους μάτια,
τὰ γυμνοπόδαρα ἀλητόπαιδα, οἱ γερόντοι,
κι ὁ παπα - Γκαπόνε μὲ τὰ μακριὰ μαλλιά.
Καὶ πίσω ἐρχόνταν σπρώχνοντας οἱ ἀνθρῶποι
κι ὁ ἄνεμος.
Κι ἀντίκρυ, στὸ κόκκινο παράθυρο, ὁ Τσάρος
πασῶν τῶν Ρωσιῶν,
μᾶς κοίταζε, κατάχλωμος, μὲς στὰ μαῦρα του ροῦχα.
Κλαίγοντας οἱ γυναῖκες πέσανε γονατιστὲς στὴ γῆς,
ἐλόου μου σήκωσα τὸ χέρι μου νὰ σταυροκοπηθῶ
καὶ νά καλπάζοντας προβαίνουνε οἱ Κοζάκοι,
αὐτὰ τ' ἀφηνιασμένα ἀλόγατα, οἱ Κοζάκοι μὲ τὰ μαῦρα τους καλπάκια.
Ἐμεῖς, κουτσούβελα, πέσαμε χάμου κλαψουρίζοντας
σὰν τὰ σπουργίτια.
Μιὰ κλωτσιὰ μοὔσπασε τὸ γόνατο».
Κι ὁ Σέργιος, ὁ Κουτσός, σέρνοντας τὸ ποδάρι του
τραβάει μαζί τους ἴσα στὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα.
Ὁ ἄνεμος,
τὸ χιόνι,
καὶ τὰ σκοτάδια εἶναι τοῦ τόπου οἱ ἀφεντάδες.

Ὁ χωρικὸς Ἰβὰν Πετρόβιτς
ποὺ μόλις γύρισε ἀπ' τὸ μέτωπο τῆς Πολωνίας,
καὶ ποὺ τὰ μάτια του, σὰν τὰ μάτια τῆς γάτας, βλέπουν
μὲς στὴ νύχτα,

αὐτὸς φτύνει στὰ ροῦσα γένεια του καὶ λέει :
«Ἔϊ, Μάτουτσκα!
Δικιά μας τώρα ἡ γῆς, σάμπως πρασινοκέφαλη
πάπια μὲς στὸ σακκί μας!»
Ὁ ἄνεμος,
τὸ χιόνι,
καὶ τὰ σκοτάδια πλημμυρᾶνε ὅλο
τὸν τόπο.

Μὲς στὴν πλατεία, τὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα, κι αὐτοί.
Καὶ μέσα στὸ λιμάνι, ὁ Ἀβρόρα μὲ τὰ τρία φουγάρα του.
Ἀνοίγουν πῦρ, ἀπ' τὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα,
πυροβολᾶνε πίσω ἀπ' τὶς κολῶνες
οἱ ὄμορφοι Γιοῦνγκερς κ' οἱ χοντρές, ξανθές, πουτάνες.
Ὁ Σέργιος, ὁ Κουτσός, ὁ ἐφαρμοστής.
«Ἄχ, σκύλα — λέει — ζωή!
ἔχ, σὲ τί χέρια ξώμεινε ὁ Κερένσκη...»
Καί, γέρνοντας στὸ κουτσὸ πόδι του, ἔπεσε στὴ γῆς.

Ὁ χωρικὸς Ἰβὰν Πετρόβιτς,
ποὺ μόλις γύρισε ἀπὸ τὸ μέτωπο τῆς Πολωνίας,
βλέπει μὲ τὰ γατίσια μάτια του στὰ μάκρη
τὴ λιπαρή, καλοθρεμμένη γῆς
καί, φτύνοντας τὰ ροῦσα γένεια του,
μὲς σ' ἕνα θάμπος, βάζει μπρὸς τὸ μυδράλλιό του.

Κάτου ἀπ' τὸν ἄνεμο,
κάτου ἀπὸ τ' ἄσπρο χιόνι,
τὰ κόκκινα τὰ τοῦβλα τῶν Χειμερινῶν Ἀνάκτορων.

Ὁ μπολσεβίκος Κίτοφ λέει :
«Σύντροφοι, ἡ ἱστορία,
οἱ τάξες δηλαδὴς τῶν ἐργατῶν καὶ χωρικῶν,
ὁ κόκκινος φαντάρος, δηλαδὴς
τοῦ λόου μας δηλαδής, ἀνάβουμε τὴ δάδα!»

«Σύντροφοι — λέει — ὀμπρός, ἀπάνω τους!»

Κ' ἐνῶ πάνου στὸ Νέβα οἱ πάγοι κοκκινίζανε,
μὲ ἑνὸς παιδιοῦ τὸ κέφι,
μὲ τὴν παλληκαριὰ τοῦ ἀνέμου,
πατῆσαν τὰ Χειμερινὰ Ἀνάκτορα.

Κ' εὐτὺς τὸ σίδερο, τὸ κάρβουνο κ' ἡ ζάχαρη,
καὶ τὸ κόκκινο μπακίρι,
καὶ τὰ ὑφαντά,
κι ὁ ἔρωτας, κ' ἡ ὁρμή, κ' ἡ ζωή,
κι ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς Βιομηχανίας,
κ' ἡ Μικρή, κ' ἡ Μεγάλη, καὶ ἡ Ἄσπρη Ρουσία,
κι ὁ Καύκασος, ἡ Σιβηρία, τὸ Τουρκεστάν,
κ' οἱ μελαγχολικὲς συρμὲς τοῦ Βόλγα,
κ' οἱ πολιτεῖες
εἶχαν ἀλλάξει μονομιᾶς, τὴν τύχη τους
μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς χαραυγῆς,
μέσα σὲ μιὰ στιγμὴ τῆς χαραυγῆς ὅταν, χυμώντας
ἀπ' τὶς ὄχτες τῆς νύχτας,
μὲ τὶς ἀρβύλες τους γιομάτες χιόνι
πατήσανε τὶς μαρμαρένιες σκάλες.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

('Απόσπασμα)

Ἔκανε ζέστη
Ἔκανε ζέστη σὰν ἕνα μαχαίρι
ἕνα μαχαίρι μὲ ματόβρεχτη λαβὴ καὶ ζεστὸ σίδερο.

Ἔκανε ζέστη
Τὰ σύγνεφα εἴτανε κατάφορτα
Τὰ σύγνεφα ἀπ' τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη
θὰ ξεσπούσανε.

ΑΥΤΟΣ, ἀσάλευτος πάνου στὰ βράχια
κοίταζε.
Τὰ μάτια του, σάμπως δυὸ ἀϊτοί, χυμούσανε κατὰ τὸν
κάμπο
Κεῖ κάτου
ἡ πιὸ ἁπαλὴ κ' ἡ πιὸ σκληρὴ
ἡ πιὸ τσιγγούνα, ἡ πιὸ γενναιόδωρη
ἡ πιὸ ἐρωτιάρα
ἡ πιὸ μεγάλη κ' ἡ πιὸ ὡραία ἀπ' ὅλες τὶς γυναῖκες:
ἡ ΓΗΣ
θὰ γεννοῦσε ἀπ' τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη.

Ἔκανε ζέστη.
ΑΥΤΟΣ, ἀπάνου ἀπ' τὰ ὄρη τοῦ Καράμπουρουν
κοίταζε τὸν ὁρίζοντα
ἐκεῖ ποὺ τούτη ἡ γῆς ἐτέλειωνε
καὶ σούφρωσε τὰ φρύδια του.
Μιὰ πυρκαϊὰ πεντάφλογη στ' ἀκροούρανο
ἀναπηδοῦσε
κόβοντας σάμπως ματωμένες παπαροῦνες
τὰ κεφάλια τῶν παιδιῶν

σέρνοντας πίσω της ολόγυμνες κραυγές.
Είταν ὁ πρίγκιπας Μουρὰτ ποὺ ἐρχότανε
Κ' εἶταν ἡ Διαταγὴ ἡ Αὐτοκρατορική :
ὁ πρίγκιπας Μουρὰτ
νὰ κατεβεῖ στὶς πεδιάδες τοῦ 'Αϊδινιοῦ
καὶ νὰ χτυπήσει ἐκεῖ τὸ Μουσταφά,
τὸ λοχαγὸ τοῦ Μπεντρεντίν.

Ἔκανε ζέστη
ὁ Μουσταφάς, ὁ λοχαγὸς τοῦ Μπεντρεντίν, ἐκοίταζε
Κοίταζε δίχως φόβο, ὁ χωρικὸς ὁ Μουσταφὰς
(δίχως ὀργή, δίχως χαμόγελο)
κοίταζε ὁλόϊσα μπροστά του.

Ἡ πιὸ ἁπαλὴ καὶ ἡ πιὸ σκληρὴ
ἡ πιὸ τσιγγούνα, ἡ πιὸ γενναιόδωρη
ἡ πιὸ ἐρωτιάρα
ἡ πιὸ μεγάλη κ' ἡ πιὸ ὡραία ἀπ' ὅλες τὶς γυναῖκες :
ἡ ΓΗΣ
θὰ γεννοῦσε ἀπ' τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη.

Κοίταζε
κι ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὰ βράχια, κοίταζαν τοῦ Μπεντρεντὶν
τὰ παλληκάρια,
Πάνου στ' αὐτοκρατορικὰ φτερὰ κάποιου θανατεροῦ πουλιοῦ
εἶταν ὁ ὁρίζοντας τῆς γῆς τους ποὺ ὅλο σίμωνε.

Λοιπὸν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι ποὺ κοιτάζανε ψηλὰ ἀπ' τὰ βράχια
αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἁπλώσει αὐτὴ τὴ γῆς
μὲ τὸ σταφύλι της, τὸ σύκο της, τὸ ρόδι της,
τὸ πρόβατά της ποὺ τὸ δέρμα τους εἶναι πιὸ κίτρινο ἀπ' τὸ μέλι
καὶ ποὺ τὸ γάλα τους εἶναι πυκνότερο ἀπ' τὸ μέλι
μὲ τ' ἄλογά της τὰ σπαθάτα μὲ τὴ λιονταρίσια χαίτη.
Λοιπὸν αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶχαν ἁπλώσει αὐτὴ τὴ γῆς
δίχως καθόλου τοίχους, δίχως σύνορα
σὰν ἕνα ἀδερφικὸ τραπέζι.

Ἔκανε ζέστη

Τοῦ Μπεντρεντὶν τὰ παλληκάρια πέρα στὸν
        ὁρίζοντα κοιτάζανε

Ἡ πιὸ ἀπαλὴ κ' ἡ πιὸ σκληρὴ
ἡ πιὸ τσιγγούνα, ἡ πιὸ γενναιόδωρη
ἡ πιὸ ἐρωτιάρα
ἡ πιὸ μεγάλη κ' ἡ πιὸ ὡραία ἀπ' ὅλες τὶς γυναῖκες:
                                        ἡ ΓΗΣ
θὰ γεννοῦσε ἀπ' τὴ μιὰ στιγμὴ στὴν ἄλλη.

Ἔκανε ζέστη
Τὰ σύγνεφα εἴτανε κατάφορτα.
Ἡ πρώτη στάλα σὰ μιὰ λέξη τρυφερὴ
ἦρθε νὰ πέσει ἐκεῖ στὴ γῆ
καὶ
    μονομιᾶς
σάμπως νὰ πέφταν ἀπ' τὰ βράχια
                        σὰ νἄβρεχε ἀπ' τὸν ουρανὸ
                                σὰ ν' ἀναπήδααν ἀπ' τὸ χῶμα
σὰν τοὺς στερνοὺς καρποὺς τούτης τῆς γῆς,
μ' ἄσπρα πουκάμισα δίχως ραφές,
        μὲ ξέσκεπα κεφάλια,
                μ' ὁλόγυμνα σπαθιὰ καὶ πόδια,
τοῦ Μπεντρεντὶν τὰ παλληκάρια στὸν ὀχτρὸ ριχτήκανε.

Σὰν ἀστραπὴ γενῆκαν ὅλα.

Τοῦρκοι χωριάτες τοῦ Ἀϊδινιοῦ,
        ρωμιοὶ ψαράδες ἀπ' τὴ Σάμο,
                ἑβραῖοι μικρεμπόροι,
οἱ δέκα χιλιάδες σύντροφοι τοῦ Μουσταφᾶ
μπῆκαν σὰ δέκα χιλιάδες πελέκια
μέσα στοῦ ὀχτροῦ τὸ δάσος.
Οἱ φάλαγγες μὲ τὶς πρασινοκόκκινες σημαῖες
μὲ τὶς πελεκητὲς ἀσπίδες καὶ τὰ χάλκινα κράνη
δεκατιστῆκαν — εἶναι ἀλήθεια —
ὅμως σὰν ἔπεσε τὸ βράδι ὕστερα ἀπ' τὴ νεροποντὴ
ἀπ' τὶς δέκα χιλιάδες εἶχαν μείνει μόνο δυὸ χιλιάδες.

Οἱ δέκα χιλιάδες εἶχαν δώσει τὶς ὀχτὼ χιλιάδες τους
γιὰ νὰ μποροῦν :
« Τραγουδώντας ὅλοι μαζὶ
νὰ τραβοῦν ὅλοι μαζὶ τὰ δίχτυα ἀπ' τὸ νερὸ
νὰ δουλεύουνε τὸ σίδερο σάμπως δαντέλα
ὀργώνοντας τὴ γῆς ὅλοι μαζὶ
νὰ τρῶνε ὅλοι μαζὶ τὰ σύκα τὰ γιομάτα μέλι
νἆναι μαζὶ παντοῦ καὶ σ' ὅλα
ἐξὸν ἀπὸ τὸ μάγουλο
τῆς πολυαγαπημένης ».

Νικήθηκαν.

Οἱ νικητὲς σκουπίσανε τὰ ματωμένα τους σπαθιὰ
στ' ἄσπρα δίχως ραφὲς πουκάμισα τῶν νικημένων
Κ' ἡ γῆς ποὺ ὅλοι μαζὶ τὴν εἶχαν τραγουδήσει
ἡ γῆς ποὺ τὴν ὀργώσανε τ' ἀδερφικά τους χέρια
ποδοπατήθηκε ἀπ' τὰ πέταλα
τῶν ἀλόγων ποὺ φτάσανε τὸ πρωῒ μπρὸς στὸ παλάτι τῆς
'Αδριανούπολης.

ΧΙΟΝΙΖΕΙ ΜΕΣ ΣΤΗ ΝΥΧΤΑ

Οὔτε ν' ἀκοῦς μιὰ φωνὴ ἀπ' τὸν ἄλλο κόσμο
Οὔτε νὰ βάζεις μὲς στὸ ὑφάδι τῶν στίχων
                    πράματα ἀμύθητα
Οὔτε ν' ἀναζητᾶς τὴ ρίμα σάμπως χρυσικὸς
Οὔτε ὄμορφα λόγια, οὔτε μεγάλη πέννα.

Τοῦτο τὸ βράδι — εὐλογημένος νἆναι ὁ Θεὸς —
            εἶμαι πιὸ πάνου
                    πολὺ πιὸ πάνου ἀπ' ὅλα τοῦτα.
Τοῦτο τὸ βράδι
        ἕνας τραγουδιστὴς εἶμαι τῶν δρόμων
        εἶναι γυμνὴ ἡ φωνή μου δίχως μπιχλιμπίδια
Γυμνὴ φωνὴ ποὺ τραγουδάει γιὰ σένα
        ἕνα τραγούδι ποὺ δὲ θὰν τ' ἀκούσεις.

Χιονίζει μὲς στὴ νύχτα
        Κ' εἶσαι μπροστὰ στὶς πύλες τῆς Μαδρίτης
        Ἔχεις μπροστά σου ὁλάκερη στρατιὰ ἀπὸ πολιτεῖες
        Μιὰ στρατιὰ ποὺ σκοτώνει ὅ,τι πιὸ ὡραῖο στὸν κόσμο ἐτοῦτο
        Τὴ νοσταλγία, τὴν ἐλπίδα, τὰ παιδιά, τὴ λευτεριά.

Χιονίζει μὲς στὴ νύχτα.
Ἀπόψε μπορεῖ νὰ ξεπαγιάζουν
τὰ μουσκεμένα πόδια σου.
Χιονίζει
Κ' ἴσως ἐνῶ σὲ σκέφτουμαι
        τὴν ἴδια τούτη τὴ στιγμὴ
        μπορεῖ καὶ νὰ σὲ βρίσκει ἡ σφαῖρα
Καὶ τότε πιὰ οὔτε χιόνι, οὔτε ἄνεμος.
Χιονίζει.

'Εσὺ ποὺ τώρα μπρὸς στὶς πύλες τῆς Μαδρίτης λὲς «δὲ θὰ περάσουν»
'Υπῆρχες δίχως ἄλλο κι ἀπὸ πρίν.
Ποιός εἴσουν ; ποῦθε ἐρχόσουν ; ποιά εἶταν ἡ δουλειά σου ;
Μπορεῖ καὶ νἆχεις ἔρθει ἀπ' τ' ὀρυχεῖα τῆς 'Αστούριας
Μπορεῖ στὸ μέτωπό σου ἕνας ἐπίδεσμος ματόβρεχτος
Νὰ κρύβει μιὰ λαβωματιὰ ποὺ πῆρες στὸ Βορρᾶ
Μπορεῖ καὶ νἆταν τὸ ντουφέκι σου
ποὔριξε τὴ στερνὴ τὴ σφαίρα
ὅταν τὰ γιοῦνγκερς καῖγαν τὸ Μπιλμπάο.
"Η μπορεῖ νἆσουν κάνας μεροκαματιάρης
στὸ ἀγρόχτημα ἑνὸς κάποιου κόμητα Φερνάντο Βαλεσιέρο
ντὲ Καρτόμπαν
"Η μπορεῖ νἆχες στὴν Πουέρτα ντὲ Σὸλ κανένα μικρομάγαζο
καὶ νὰ πουλοῦσες φροῦτα μὲ τὰ χτυπητὰ τῆς 'Ισπανίας χρώματα.
Μπορεῖ νὰ μὴν εἶχες κὰν ἐπάγγελμα
Μπορεῖ καὶ νἆχες μιὰ ὡραία φωνὴ
Μπορεῖ καὶ νἆσουν σπουδαστὴς ἢ τῆς φιλοσοφίας ἢ τοῦ δικαίου
καὶ νἆχουν μείνει τὰ βιβλία σου κάτου ἀπ' τὶς ρόδες
τῶν ἰταλικῶν θωρακισμένων.
Μπορεῖ στὸν οὐρανὸ νὰ μὴν πιστεύεις
ἢ μπορεῖ νἆχεις μὲς στὸν κόρφο σου
κανένα σταυρουλάκι περασμένο σ' ἕνα σπάγγο.
Ποιός εἶσαι, πῶς σὲ λένε, πόσο χρόνων εἶσαι ;
Δὲν ἔχω δεῖ, μήτε θὰ ἰδῶ τὸ πρόσωπό σου.
Μπορεῖ — ποιός ξέρει — νὰ θυμίζει ἀχνὰ τὰ πρόσωπα
ἐκείνων ποὺ τσακίσαν τὸν Κολτσὰκ στὴ Σιβηρία.
Μπορεῖ πάλι νὰ μοιάζει μὲ τὸ πρόσωπο ἐκεινοῦ
ποὺ κεῖται στὸ πεδίο τῆς μάχης τοῦ Τουμλουμπουνὰρ
'Ακόμη μπορεῖ νἆσαι ὁλόϊδιος τὸ πορτραῖτο
τοῦ Ροβεσπιέρου.
Δὲν ἄκουσες ποτέ σου τ' ὄνομά μου, κι οὔτε θὰ τ' ἀκούσεις.
'Ανάμεσό μας εἶναι θάλασσες, βουνά,
αὐτὴ ἡ καταραμένη μου ἀνημπόρια
κ' ἡ 'Επιτροπὴ τῆς μὴ-ἐπεμβάσεως.
Δὲ μπορῶ μήτε νἄρθω στὸ πλευρό σου
μήτε καὶ νὰ σοῦ στείλω ἕνα κασόνι μὲ φυσίγγια
ἢ λίγα φρέσκα αὐγὰ
ἢ ἕνα ζευγάρι μάλλινα τσουράπια.
Κι ὡστόσο ξέρω πὼς τὰ πόδια σου
ριζωμένα στὶς πύλες τῆς Μαδρίτης

κρυώνουνε σὰ δυὸ γυμνὰ παιδιὰ
καὶ ξέρω ἀκόμη
    πὼς ὅ,τι ὡραῖο κι ὅ,τι μεγάλο ὑπάρχει
ὅ,τι μεγάλο κι ὅ,τι ὡραῖο θὰ βρεῖ μιὰ μέρα ὁ ἄνθρωπος
(ἐτοῦτο ποὖναι ἡ τρομερὴ λαχτάρα τῆς ψυχῆς μου)
τὸ ξέρω πὼς χαμογελάει μέσα στὰ μάτια τοῦ φρουροῦ μου,
    μπρὸς στὶς πύλες τῆς Μαδρίτης,
καὶ ξέρω ἀκόμη πὼς ἐχτές, αὔριο, κι ἀπόψε βράδι
ἄχ, δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτ' ἄλλο
παρὰ μονάχα νὰ τὸν ἀγαπάω.

ΚΥΡΙΑΚΗ

Σήμερα ἡμέρα Κυριακή.
Καὶ σήμερα πρώτη φορὰ
μ' ἀφῆκαν νἄβγω στὴ λιακάδα
κ' ἐγὼ
        πρώτη φορὰ στὴ ζωή μου
κοίταξα, ἀσάλευτος τὸν οὐρανό.
Πόσο μακριὰ ἀπὸ μένανε εἶναι
πόσο γαλάζιος εἶναι
πόσο ἀπέραντος.
Κάθουμαι καταγῆς
γιομάτος σεβασμὸ
τὴ ράχη μου στὸν ἄσπρο τοῖχο ἀποκουμπώντας.
Ὄχι δὲν εἶναι τούτη τὴ στιγμὴ
γιὰ νὰ ριχτῶ στὰ κύματα.
Ὄχι ὁ ἀγώνας τούτη τὴ στιγμὴ
Οὔτε κ' ἡ λευτεριὰ κι οὔτε ἡ γυναίκα.
Ἡ γῆς, ὁ ἥλιος κ' ἡ ἀφεντιά μου.
Εἶμαι ἕνας ἄνθρωπος εὐτυχισμένος.

1938

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΑΡΥΔΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΓΙΟΥΝΟΥΣ Ο ΚΟΥΤΣΟΠΟΔΑΡΟΣ

Ἔχουμε ἐδῶ ἕνα φίλο.
Τσερκέζος εἶναι ἀπ' τὸ χωριὸ Καρεάκ.
Εἶναι πολλὰ - πολλὰ κρυμμένα μέσα του
καθὼς μὲς στὰ μεγάλα τὰ παλιὰ βιβλία.
Νοιάζεται γιὰ τοὺς φωτισμένους
καὶ γιὰ τὰ νέα τοῦ ραδιόφωνου
καὶ γιὰ τὰ αἰνίγματα.

Τ' ὄνομά του: Γιουνούς.
'Ανάβει τὴ φωτιά μας καὶ μᾶς κουβαλάει νερό.
Μιλᾶμε γιὰ τὰ δέντρα καὶ γιὰ τὶς μελλούμενες ἡμέρες
« Στὰ σίγουρα ποῦναι νάρθοῦν
πιὸ ὄμορφες μέρες στὴ ζωή μας ».
Κ' ἔτσι προσμένοντάς τες
ὑπάρχει μὲς στὰ λόγια μας ἡ θλίψη
μιᾶς καρυδιᾶς ποὺ τήνε κόψαν καὶ τὴν πούλησαν.

Τὴν ξέρουμε τὴν καρυδιά του
Εἶταν μὲς στὴν αὐλὴ
στ' ἀριστερὰ τῆς πόρτας.
Ἕξη χρονῶ εἶταν τότες ὁ Γιουνοὺς
σὰν ἔπεσε ἀπὸ τὰ κλαδιά της.
Κ' εἶναι ἀπὸ τοῦτο ποὺ κουτσαίνει.
Οἱ γελάδες ἀγαπᾶνε τοὺς κουτσοὺς
Γιατὶ οἱ κουτσοὶ ὅλην ὥρα συλλογιοῦνται
Ἔχουν καλὴ καρδιὰ οἱ κουτσοὶ
Γιατὶ ὅλο ἀργὰ στὴ στράτα περπατᾶνε
Οἱ γελάδες ἀγαπᾶνε τοὺς κουτσούς.

Οἱ καρυδιὲς τοὺς κουτσοὺς δὲν ἀγαπᾶνε :
Τὶ δὲ μποροῦν νὰ φτάσουν τὸν καρπό τους
Τὶ δὲ μποροῦν νὰ σκαρφαλώσουνε στὰ δέντρα
καὶ νὰ τινάξουν τὰ κλαδιά τους.
Οἱ καρυδιὲς δὲν ἀγαπᾶνε τοὺς κουτσούς.

Παράξενο πράμα ποὖναι ὁ ἔρωτας.
Αὐτοὶ ποὺ δὲν ἀγαπηθῆκαν
δὲ ρίχνουνται ὅλοι σώνει καὶ καλὰ μὲς στὸ ποτάμι.

Εἶναι ἔξυπνοι οἱ ἀνθρῶποι
Οἱ ἀνθρῶποι ξέρουν ν' ἀγαποῦν καὶ δίχως ν' ἀγαπιοῦνται.
Παράξενο πράμα ποὖναι ὁ ἔρωτας
Παράξενο πράμα καὶ τούτη ἡ καρυδιὰ
καὶ τοῦτος ὁ Γιουνοὺς ὁ Κουτσοπόδαρος.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Τὰ φύλλα της ὥς τὸ Νοέμβρη μέναν πράσινα.
Κι ὅταν ἀπάνου ἀπὸ τὴ στράτα τοῦ Τσερκὲς
Ἡ ὥρα τῆς προσευχῆς τῆς ὀρθρινῆς ἔφτανε ὁλόφεγγη
ξυπνοῦσαν τὰ κλαδιά της πιὸ νωρὶς κι ἀπ' τὶς γυναῖκες.
Στὸν ἥλιο ὁ ἴσκιος της σωστὸ εἶταν θάμα
Στὸν ἄνεμο κουβέντιαζε ὁλομόναχη
Κι ὅλα τὰ πρωϊνὰ ὁ Γιουνοὺς τὰ πέρναγε ἀπὸ κάτου της.

Γιὰ τὸ Γιουνοὺς ἡ συλλογὴ
δὲν εἶναι δὰ κάνα μυστήριο
μήτε μιὰ δυστυχία
μήτε καὶ μιὰ εὐτυχία
Κι ὁ θάνατος γιὰ τὸ Γιουνοὺς
εἶναι μιὰ χώρα, ἀπ' ὅπου, σίγουρα, κανένας δὲ
ματαγυρνάει,
μὰ ποὺ σ' αὐτὴν δὲν ἔχεις τίποτα
νὰ συλλογιέσαι.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Τὰ φύλλα της ὥς τὸ Νοέμβρη μέναν πράσινα
Οἱ ρίζες της κάτω ἀπ' τὸ χῶμα τράβαγαν τοῦ μάκρου

Τὰ κλώνια της τηράγαν ἀπ' τ' ἀψήλου τὸ Γιουνούς
Εἶταν φαρδιὰ κ' εἶταν ψηλιὰ ὅσο ἤθελε
Ὅταν καθόσουν κάτου της τὴ νύχτα
    δὲν ἔβλεπες τ' ἀστέρια.

Δὲν ἤξερε ὁ Γιουνούς γιατί
    σβήνουν τ' ἀστέρια μὲ τὴ μέρα
    μήτε πού ἡ γῆ εἶναι στρογγυλὴ
    καὶ πῶς γυρνάει γύρω στὸν ἥλιο.
Ἐμεῖς γι' αὐτὰ ὅλα τοῦ πρωτομιλήσαμε
Καὶ κεῖνος δὲν ἀπόμεινε μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Τὰ φύλλα της ὥς τὸ Νοέμβρη μέναν πράσινα
Γιὰ ν' ἀγκαλιάσουν τὸ κορμό της
δὲ φτάνουν μήτε τρεῖς δένοντας γύρω της τὰ χέρια τους.
Καὶ κεῖ ἀπὸ κάτου πέρναγε ὁ Γιουνούς ὅλα τὰ πρωϊνά του.

Δὲν ἤξερε ὁ Γιουνούς καθόλου
γιὰ τοὺς Κινέζους Μουσουλμάνους
γιὰ τοὺς ρινόκερους ποὔχουν τὸ κέρατο πάνου στὴ μύτη
γιὰ τὰ μικρόβια ποὺ ζοῦν μιλιούνια μὲς σὲ μιὰ σταγόνα.

Τὴ μέρα ποὺ ὅλα τοῦτα τἄμαθε ἀπὸ μᾶς
καθόλου δὲν ἀπόμεινε μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Στὸν ἥλιο ὁ ἴσκιος της σωστὸ εἶταν θάμα
Στὸν ἄνεμο κουβέντιαζε ὁλομόναχη
Τὰ φύλλα της ὥς τὸ Νοέμβρη μέναν πράσινα.

Μιὰ μέρα ποὺ ὁ Γιουνούς ἄναβε τὴ φωτιά μας
            τὴν ὥρα ποὺ μᾶς ἔδινε νερὸ
Τοῦ εἴπαμε:
    «Εἴμαστε δοῦλοι σου Γιουνούς, κ' ἐσύ σαι
            ὁ ἀφέντης μας»
Τότες ἀπόμεινε ὁ Γιουνούς μ' ἀνοιχτὸ στόμα.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Στὸν ἄνεμο κουβέντιαζε ὁλομόναχη
Εἶταν φαρδιὰ κ' εἶταν ψηλιὰ ὅσο ἤθελε.

Γιὰ νὰ τὴν ἀγκαλιάσουνε
δὲ φτάναν τρεῖς δένοντας γύρω της τὰ χέρια τους.
Ὅταν καθόσουν κάτου της τὴ νύχτα
δὲν ἔβλεπες τ' ἀστέρια.
Ἡ νύχτα σὰ νερὸ κυλοῦσε πάνω της
οἱ ρίζες της κάτου ἀπ' τὸ χῶμα τράβαγαν τοῦ μάκρου
Τὰ κλώνια της τηράγαν ἀπ' τ' ἀψήλου τὸ Γιουνούς.

«Βαριά, ἡ δουλειά 'ναι στὸ χωριό, στὰ σίγουρα,
Ἀπὸ ξαρχῆς ἀκέριο τὸ κορμὶ τσακίζει.
Κάτσε κατάχαμα στὴ γῆς
καὶ τήρα γύρω - ὁλόγυρα :
Δὲν ξέρεις σὲ ποιὰ τρούπα τὸ κακὸ παραμονεύει
Σοῦ ρίχνεται στὰ σίγουρα καὶ πῶς νὰν τοῦ ξεφύγεις...»

Γὸ κακὸ βρῆκε τὸ Γιουνοὺς κατάκαρδα.

«Δὲ ζήσαμε μαθὲς σ' αὐτὸ τὸν κόσμο
Φεύγουμε ἀπὸ δῶ νὰς ἔτσι ὅπως ἤρθαμε
Λένε ποὺ ἡ Ἰστανμπούλ, διάλε, πεντάμορφη εἶναι
Ἡ Μοίρα δὲ μᾶς ἄφηκε νὰ πᾶμε νὰν τὴ διοῦμε
Ὅμως τὸ ξέρεις τὸ γιατί στὰ ἑξήντα σπίτια τὰ τριάντα τους
        δὲν ἔχουν πρόβατα...»

Δὲν εἶχε πρόβατα ὁ Γιουνούς.

«Ἡ πέτρα ποὺ πετᾶς δὲ βρίσκει
        ἐκεῖνο τὸ στρουθὶ ποὺ ποθυμᾶς.
Ὁ κόσμος ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς παγαίνει μὲ τὸ τραῖνο.
Ὁ κόσμος πιὰ δὲν κρέμεται στὰ κέρατα τοῦ γελαδιοῦ
Γιὰ μᾶς γελάδια εἶναι τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια
Σκληρό 'ναι, νὰ πουλᾶς τὸ βόδι σου
Σὰν φύγει τὸ γελάδι γιὰ ὅλα πιὰ εἶσαι ἄξιος...»
Πουλῆσαν τὸ γελάδι τοῦ Γιουνούς.

«Εἶναι στὰ σίγουρα, σιμὰ τὸ τέλος.
Τοῦτα ποὺ γίνουνται στὶς μέρες μας
δὲν τὰ χωράει ὁ νοῦς τ' ἀνθρώπου.
Ἡ γῆς δὲν εἶναι πιὰ παρὰ σαπούνι
καὶ τὸ σαπούνι σοῦ γλυστρᾶ ἀπ' τὰ χέρια
Καθένας μέσα στὸ ντουνιὰ κάπου ἔχει νὰ κουρνιάσει
Ὁ λύκος δὲν κουρνιάζει πουθενά.
Ὄντες γλυστράει ἡ γῆς μὲς ἀπ' τὰ χέρια σου
γίνεσαι λύκος...»

Γλύστρησε ἡ γῆς μὲς ἀπ' τὰ χέρια τοῦ Γιουνούς.

Τὰ καρύδια της πέφταν τὸ Σεπτέμβρη
Τὰ φύλλα της ὣς τὸ Νοέμβρη μέναν πράσινα
Στὸν ἥλιο ὁ ἴσκιος της σωστὸ εἶταν θάμα
Εἶταν φαρδιὰ κ' εἶταν ψηλιὰ ὅσο ἤθελε.

Νυχτόημερα ὁ Γιουνοὺς τὴ συλλογᾶται
Ὅσο πιὸ σκοτεινιάζει τόσο πιὸ καὶ τὴ θυμᾶται
Οἱ ρίζες της κάτου ἀπ' τὸ χῶμα τράβαγαν τοῦ μάκρου
Τίποτα δὲ ζητοῦσε, τίποτα δὲν ἀπαιτοῦσε
Κουβέντιαζε ὁλομόναχη στὸν ἄνεμο.

Χτύπησε τὸ Γιουνοὺς ἡ μοναξιὰ κατάστηθα
Ἔπαψε πιὰ νὰ χύνει τὸν ἱδρώτα του στὰ ξένα τὰ
χωράφια
Ἀπὸ τὸ φόβο μὴ χαθεῖ στὴ νύχτα ἡ καρυδιά του
Φύλαγε καραούλι ὣς τὴν αὐγὴ δίχως νὰ κλείνει μάτι
Οἱ ρίζες της κάτου ἀπ' τὸ χῶμα τράβαγαν τοῦ μάκρου
Τὰ κλώνια της τηράγαν ἀπ' τ' ἀψήλου τὸ Γιουνούς.

Ἀπὸ τὴν καρυδιὰ σιάχνουν κονσόλες
Μὰ τί μπορεῖ κανεὶς νὰ σιάξει ἀπ' τὸ Γιουνοὺς τὸν
Κουτσοπόδαρο ;
Φτάνουνε τὰ μεγάλα κρύα, σὰν μπορεῖς κούρνιαξε κάπου
Ἀπὸ τὴν καρυδιὰ σιάχνουν κονσόλες
Τὸ χτύπημα δὲ θὰ μποροῦσες νὰν τ' ἀντέξεις
Πούλα, Γιουνούς, τὴν καρυδιά σου

Ἐκεῖνοι πού'χουν τ' ἀγαθὰ δὲ σιάχνουνε μαθὲς κιλίμια
 γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν τίποτες
Ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὴν καρυδιά, Γιουνούς,
 Ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὰ σένα.

Μὲς στὰ μεγάλα κρύα πολὺ πεινᾶνε οἱ λύκοι
Ἀπὸ τὴν καρυδιὰ σιάχνουν κονσόλες
Ἡ γνώση φτάνει ἀργὰ στὴν κεφαλὴ τοῦ Τούρκου
Πούλα, Γιουνούς, τὴν καρυδιά σου.

Ἐκεῖνοι πού'χουν τ' ἀγαθὰ δὲ σιάχνουνε μαθὲς κιλίμια
 γιὰ κείνους ποὺ δὲν ἔχουν τίποτες
Ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὴν καρυδιά, Γιουνούς,
 ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὰ σένα.
Τοῦ λύκου τοῦ ἄστεγου μιὰ στέγη τοῦ εἶταν
Ἀπὸ τὴν καρυδιὰ σιάχνουν κονσόλες
Εἴτανε μισὸ - δέντρο, μισὸ - ἄνθρωπος
Πούλα, Γιουνούς, τὴν καρυδιά σου.

Σάμπως νεκρός, ὁλόγυμνη, ξαπλώθηκε στὸ χιόνι
Ἀπὸ τὴν καρυδιὰ σιάχνουν κονσόλες
Τῆς κόψανε τὰ μπράτσα καὶ τὰ κλώνια
Πούλα, Γιουνούς, τὴν καρυδιά σου.
Ἐκεῖνοι πού'χουν τ' ἀγαθὰ δὲ σιάχνουνε μαθὲς κιλίμια
 γιὰ κείνους, ποὺ δὲν ἔχουν τίποτες
Ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὴν καρυδιά, Γιουνούς,
 ἔχ, τόσο τὸ χειρότερο καὶ γιὰ τὰ σένα.

«Ἡ αὐγή, γιὰ τὸν καθένανε εἶναι.
Ὁ ἥλιος δὲ μένει πάντοτες πίσω ἀπ' τὰ σύγνεφα.
Ἔχ, ποῦ θὰ πάει θὲ νἄρθουνε στὴ ζήση μας
καὶ πιὸ καλὲς ἡμέρες, ναί, στὰ σίγουρα...»

Κ' ἔτσι προσμένοντάς τες
 ὑπάρχει μὲς στὰ λόγια μας ἡ θλίψη
 μιᾶς καρυδιᾶς ποὺ τὴν πελέκησαν καὶ τὴν πουλῆσαν.

1940

ΤΑΞΙΔΙ ΣΤΗ ΒΑΡΚΕΛΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΚΑΡΑΒΙ ΤΟΥ ΑΜΟΙΡΟΥ ΤΟΥ ΓΙΟΥΣΟΥΦ

Στὴ φυλακή, πάνου στὴν πέτρα ἐκεῖ τῆς βρύσης
Ὁ Ἄμοιρος ὁ Γιουσοὺφ εἶχε σκεδιάσει
τὸ καράβι του.
Ἕνας φυλακισμένος σκύβοντας νὰ πιεῖ στὴ βρύση
Κοιτάει τοῦ καραβιοῦ τὴν πλώρη τὴ σπαθάτη
Σὲ ἀσύνορα πελάη νὰ γλυστράει.

Δίπλα στὴ βρύση κάτασπρο ἕνα δέντρο
Δαμασκηνιά.

Ἄντε, Ἄμοιρε Γιουσούφ, ἀμόλα ἀκόμα ἕνα πανὶ
Τράβηξε κατὰ σένα τὸ λιμάνι ποὺ γυρεύεις
Κόψε κ' ἕνα κλωνάρι ἀπ' τὴ δαμασκηνιὰ
Ἔτσι τῆς φυλακῆς τὰ περιστέρια
τ' αὐλάκι σου ν' ἀκολουθήσουν.

Πάρε καὶ μένανε, Γιουσοὺφ
Ἀπάνου στὸ καράβι σου.
Βαρὺς δὲν εἶναι ὁ μπόγος μου:
Ἕνα βιβλίο, ἕνα τετράδιο, μιὰ φωτογραφία.

Ἄϊντε καὶ μπρός, ἀδέρφι, ξεκινᾶμε.
Ἀξίζει ὁ κόσμος νὰ τὸν δοῦμε,

Τὸ Κουμκαλὲ στ' ἀριστερά μας
Κι ὁ φάρος, νά, τῆς Ἕλλης στὰ δεξιά μας
Τ' ἀγέρια τῶν Σποράδων

Στὸ στόμα τῶν πανιῶν μας
Τραγούδι λαγγεμένο.

Διαβαίνουμε λιμάνι τὸ λιμάνι
Οἱ θάλασσες σωπαίνουν στὰ λιμάνια
Τί χαρωπὴ κι ἀπέραντη ἡ ζωὴ τῶν πόντων.
Στὰ πιότερα λιμάνια σήμερα Γιουσούφ
Εἶναι εὔκολο κανένας νὰ πεθάνει
Καὶ δύσκολο νὰ ζήσει

Ἀδριατική.
Πλευρίζουμε ἕνα ψαροκάϊκο
Γυρεύουμε μαντάτα ἀπὸ τὴν Ἰταλία
Ἕνας γέρο - ψαρὰς ἀπ' τὴν Ἀγκώνα
Σιάχνοντας τὰ σπαρταριστὰ ψάρια μᾶς λέει:
«Τίποτες ἀπ' τὴν Ἰταλία — τὰ ξέρετε —
Δυὸ ἄνθρωποι εὐτυχισμένοι μόνο:
Ὁ σκασιάρχης ὁ Νεγκοὺς κι ὁ νικητὴς ὁ Ντοῦτσε».

Σωστὰ μᾶς τἄπε τῆς Ἀγκώνας ὁ ψαρὰς
Ὁ Ντοῦτσε, ναί, τὰ φουσκωμένα λόγια του στεφάνωσε
μὲ ματωμένες δάφνες
Καὶ τὄσκασε ὁ Νεγκοὺς ἀπὄνα ἀνάχτορο χωρὶς λουτρὸ
Νὰ πάει σ' ἄλλο μὲ πολλοὺς λουτῆρες.

Νύχτα.
Βρισκόμαστε μπροστὰ στὴ Σικελία
Ἕνα τεράστιο ὑπερωκεάνειο περνάει
Κι ἀγγίζει τὰ πανιά μας
Πάτωμα - πάτωμα, σπιθοβολώντας φῶς, πελώριο
Σὰν ἕνας κόσμος ἀπ' τ' ἀστέρια στὸ νερὸ πεσμένος.
Τὸ βλέπουμε ὁ Γιουσοὺφ καὶ γὼ γέρνοντας πίσω τὸ κεφάλι
Κι ὥς νὰ χαθεῖ ἀπ' τὰ μάτια μας
Καπνίζουμε τὄνα τσιγάρο πάνω στ' ἄλλο.

Θάλασσα λάδι
Κόκκινα ἀντιφεγγίσματα στὸν οὐρανὸ

Γλυκοχαράζει
῾Η νύχτα πού μᾶς φαίνονταν ἀτέλειωτη
Τέλειωσε.
Νάτην ἀγνάντια μας ἡ Βαρκελώνα τοῦ Λαϊκοῦ Μετώπου
Τέλος τοῦ ταξιδιοῦ μας
Μαζέφτε τὰ πανιά, ρίχτε τὴν ἄγκυρα!
Τὰ περιστέρια πού ἀκλουθούσανε τ' αὐλάκι μας
γυρνᾶνε πίσω γιὰ νὰ ποῦνε στὰ συντρόφια μας
πὼς σὲ καλὸ λιμάνι ἀράξαμε.

Κι ὁ Γιουσούφ στέλνοντας μιὰ μεγαλόπρεπη βλαστήμια
Στὰ σίδερα καὶ στὰ μπουντρούμια κεῖθες κάτου
Σαλεύει τ' ἀνθισμένο τῆς δαμασκηνιᾶς κλωνάρι
Κατὰ τὴν πολιτεία ποὖναι ἀγνάντια μας.
Τραβᾶ ἡ ματιά μου ἀπ' τὸν Γιουσούφ στὴ Βαρκελώνα
Καὶ κεῖ, μακριά, στὴν πολιτεία, στὸ βάθος - βάθος
Βλέπω τὶς φλόγες νὰ στριφογυρνᾶνε
Κεῖ κάτου βλέπω δίπλα - δίπλα
Τὸν Λένιν
τὸν Μπακούνιν
καὶ τὸν Ροβεσπιέρο
καὶ τὸν χωριάτη τὸν Μεχμὲτ πού κεῖται στὸ Τουμλουμπουνάρ...

Ἔτσι ὁ Γιουσούφ καὶ γὼ
Περαστικοὶ μ' ἕνα καράβι πού γεννήθηκε
Στὴ βρύση κάποιας φυλακῆς
Εἴδαμε ἐκεῖ στὴ Βαρκελώνα μέσα στὴν αὐγὴ
Τὴ λευτεριὰ μὲ σάρκα καὶ μὲ ὀστὰ νὰ μάχεται
Μὲ μάτια τὴν κοιτάξαμε ὅλο φλόγα
Καὶ μὲ τ' ἀντρίκια μας τὰ πεινασμένα χέρια
Σάμπως χρυσομελάχροινο ζεστὸ δέρμα γυναίκας
᾿Αγγίξαμε τὴ Λευτεριά.

1940

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΚΑΙ ΠΟΙΗΜΑΤΑ (1942 - 1946)

I

Μονάκριβή μου ἐσὺ στὸν κόσμο
μοῦ λὲς στὸ τελευταῖο σου γράμμα :
«πάει νὰ σπάσει τὸ κεφάλι μου, σβήνει ἡ καρδιά μου,
Ἂν σὲ κρεμάσουν
ἂν σὲ χάσω
θὰ πεθάνω».
Θὰ ζήσεις, καλή μου, θὰ ζήσεις,
Ἡ ἀνάμνησή μου σὰ μαῦρος καπνὸς
θὰ διαλυθεῖ στὸν ἄνεμο.
Θὰ ζήσεις, ἀδελφὴ μὲ τὰ κόκκινα μαλλιὰ τῆς καρδιᾶς μου
Οἱ πεθαμένοι δὲν ἀπασχολοῦν πιότερο ἀπὄνα χρόνο
τοὺς ἀνθρώπους τοῦ εἰκοστοῦ αἰώνα.

Ὁ θάνατος
Ἕνας νεκρὸς ποὺ τραμπαλίζεται στὴν ἄκρη τοῦ σκοινιοῦ
σὲ τοῦτον δῶ τὸ θάνατο
δὲν ἀντέχει ἡ καρδιά μου.

Μὰ
νἆσαι σίγουρη, πολυαγαπημένη μου,
ἂν τὸ μαῦρο καὶ μαλλιαρὸ χέρι ἑνὸς φουκαρᾶ ἀτσίγγανου
περάσει στὸ λαιμό μου τὴ θηλειὰ
ἄδικα θὰ κοιτᾶνε
μὲς στὰ γαλάζια μάτια τοῦ Ναζὶμ
νὰ δοῦν τὸ φόβο.
Στὸ σούρπωμα τοῦ στερνοῦ μου πρωϊνοῦ
θὰ δῶ τοὺς φίλους μου καὶ σένα
Καὶ δὲ θὰ πάρω μαζί μου κάτου ἀπὸ τὸ χῶμα
παρὰ μόνο τὴν πίκρα ἑνὸς ἀτέλειωτου τραγουδιοῦ.

Γυναίκα μου
Μέλισσά μου μὲ τὴ χρυσὴ καρδιὰ
Μέλισσά μου μὲ τὰ μάτια πιὸ γλυκὰ ἀπ' τὸ μέλι
Τί κάθησα καὶ σοὔγραψα πῶς ζήτησαν τὸ θάνατό μου.

Ἡ δίκη μόλις ἄρχισε
Δὲν κόβουν δὰ καὶ στὰ καλὰ καθούμενα ἔτσι τὸ κεφάλι ἑνὸς ἀνθρώπου
ὅπως ἕνα γογγύλι.
Ἔλα, ἔλα, μὴ μοῦ σκᾶς
Αὐτὰ εἶναι μακρινὰ ἐνδεχόμενα.
Ἂν ἔχεις τίποτα λεφτὰ
Ἀγόρασέ μου ἕνα μάλλινο σώβρακο
Μοῦ μένει ἀκόμα κείνη ἡ ἰσχυαλγία στὸ πόδι

Καὶ μὴν ξεχνᾶς πῶς ἡ γυναίκα ἑνὸς φυλακισμένου
Δὲν πρέπει νἄχει μαῦρες ἔγνοιες.

II

Σκάλισα τ' ὄνομά σου μὲ τὸ νύχι μου
πάνω στοῦ ρολογιοῦ μου τὸ λουράκι.
Τὸ ξέρεις πῶς ἐδῶ ποὺ βρίσκουμαι μήτε ἕνα φιλντισένιο σουγιαδάκι
δὲν ὑπάρχει
«Ἀπαγορεύεται νὰ φέρεις κοφτερὰ ἀντικείμενα»
Μήτε ἕνα ἐλάτι ποὺ τὸ μέτωπό του νὰ περνάει στὸν οὐρανό.
Θὰ ὑπάρχει βέβαια κάποιο μικρὸ δεντράκι στὴν αὐλὴ
μὰ ἀπαγορεύεται νἄχεις τὰ σύγνεφα ἀπὸ πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι σου...
Πόσοι εἴμαστε ποὺ μένουμε δῶ μέσα
Μήτε ποὺ ξέρω
Εἶμαι μονάχος μου μακριά τους
Κι αὐτοὶ μαζί, μακριὰ ἀπὸ μένα.
Μονάχα μὲ τὸν ἑαυτό μου μοῦ ἐπιτρέπουν νὰ μιλάω
Κι αὐτὸ κάνω.
Μὰ ἔτσι τὰ λόγια μου μοῦ φαίνουνται σὰν ἄνοστα
Καὶ τραγουδάω, καλή μου.
Καί, κοίτα, νά, ἡ φωνή μου τούτη ποὺ τὴν ξέρεις
τούτη ἡ ἀγροίκα καὶ παράτονη φωνή μου
τόσο βαθιά μου ἀντιλαλεῖ
ποὺ τὴν καρδιά μοῦ σκίζει.
Κι ὡς τὸ μικρὸ ὀρφανὸ ποὺ λὲν κάτι δακρύβρεχτες ἱστοριοῦλες

πού περπατάει ξυπόλυτο στίς χιονισμένες στράτες
έτσι ή καρδιά μου λαχταράει νά κλάψει
σκουπίζοντας τά γαλάζια της μάτια καί τή μικρή της μύτη.
Νά κλάψει...
όχι γιά νά σταθεΐ στό δρόμο
ό καβαλλάρης μέ τό ολόχρυσο άλογό του
Νά κλάψει
όχι καθόλου γιά νά μήν ακούει τό κράξιμο
τών μαύρων πεινασμένων όρνιων
Νά κλάψει, τρεμουλιάζοντας μέσα στόν άνεμο
Νά κλάψει, δίχως τίποτα νά περιμένει άπό κανέναν
Νά κλάψει καταμόναχη γιά τόν εαυτό της.
Καί νά πεΐς πώς δέ ντρέπουμαι
γιά τήν κατάντια τής καρδιάς μου
Νά πεΐς δέν κοκκινίζω νά τή βλέπω
μέ τό φτωχό κεφάλι της γερμένο
ν' αποτραβιέται μέσα της
καί νάναι τόσο αδύναμη
τόσο ακατάδεχτη
καί τόσο απλά ανθρώπινη.
Ίσως καί νά περνάω μιά κρίση
Ίσως νά υπάρχουν
αιτίες ψυχολογικές, φυσιολογικές, κ.τ.λ.
Ίσως καί νάναι απ' αφορμή
τούτα τά δυό τά καγκελόφραχτα παράθυρα
τούτη τή σόμπα, τούτη τήν πήλινη στάμνα
τούτα τά τέσσερα ντουβάρια
πού δέ μ' αφήνουνε ν' ακούσω εδώ καί μήνες
άλλες ανθρώπινες φωνές έξόν άπ' τή δική μου.

Πέντε ή ώρα, απόγευμα, πολυαγαπημένη μου.
Έξω,
Μέ τή δίψα της, μέ τό παράξενο μουρμουρητό της, μέ τή χωματένια
στέγη της
μέ τό άλογό της τό λιγνό καί τό σακάτικο
πού μένει ασάλευτο καταμεσίς στήν απεραντοσύνη
Έξω
μ' όλα τά συνεργά της, μ' όλες τίς παλιατσαρίες της
μέ κάθε τί πού τέλος πάντων χρειάζεται

γιὰ νὰ τρελλάνει κάποιον ἄνθρωπο ποὺ μένει μέσα
Ἔξω
μὲς στ' ἄδεντρο διάστημα ὁλοπόρφυρη
μιὰ βραδιὰ στέππας κατεβαίνει.
Σὲ λίγο θὰ νυχτώσει μονομιᾶς
Τ' ἄλογο τ' ἀχαμνὸ ἕνα φέγγος θὰ τὸ τριγυρίσει
Καὶ τούτη ἡ φύση ἡ ἀνέλπιδη
ποῦναι δῶ χάμου πλαγιασμένη σὰ νεκρὸς μὲ τραχὺ πρόσωπο
ἄξαφνα θὰ γιομίσει μ' ἄστρα τὸ ἄδεντρο κενό της
Καὶ τοῦτο θᾶναι τὸ συνηθισμένο τέλος
Ὅλα θᾶναι ἕτοιμα καὶ πάλι δηλαδὴ
ὅλα θᾶναι στὴ θέση τους, πανέτοιμα
γιὰ μιὰ πολυτελῆ καὶ πάλι νοσταλγία.

III

Θὰ σοῦ πῶ κάτι
            ἐξαιρετικὰ σπουδαῖο
Ὁ ἄνθρωπος ἀλλάζει φύση
            ὅταν ἀλλάζει τόπο.
Ἐδῶ ἀγαπῶ τρομερὰ
τὸν ὕπνο ποὺ ἔρχεται σὰν ἕνα χέρι φιλικὸ
ν' ἀνοίξει τὴν κλειδαριὰ τῆς πόρτας μου
νὰ ρίξει τοὺς τοίχους ποὺ μὲ κλείνουν.
Ὅπως λέει μιὰ κοινὴ παρομοίωση
ἀφήνομαι στὸν ὕπνο
καθὼς γλυστράει τὸ φῶς σὲ ἀτάραχα νερά.

Τὰ ὄνειρά μου εἶναι ἐξαίσια
Βρίσκομαι πάντοτε ὄξω.
Ὁ κόσμος εἶναι ὁλόφωτος, ὁ κόσμος εἶναι ὡραῖος
Οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ
Δὲν εἴμουνα φυλακισμένος.
Οὔτε γιὰ μιὰ στιγμὴ μὲς στὰ ὄνειρά μου
Δὲν ἔπεσα ἀπὸ τὴν κορφὴ στὴν ἄβυσσο.
Θὰ πεῖς πὼς εἶναι τὰ ὄνειρά μου τρομερὰ
Ὄχι, καλή μου.
Ἔχω ἀρκετὸ κουράγιο γιὰ νὰ δίνω στ' ὄνειρο τὴ θέση μοναχὰ τοῦ
    ὀνείρου

IV

Ἂν μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Κυρ - Νουρὶ τοῦ παραγγελιοδόχου
Ἡ πολιτεία μου, ἡ Ἰστανμποὺλ μοὔστελνε
Ἕνα κουτὶ ἀπὸ κυπαρισσόξυλο, ἕνα κουτὶ νυφιάτικο
Κι ἂν τἄνοιγα ἔτσι κάνοντας νὰ κουδουνίσει
τὸ μικρὸ καμπανάκι τῆς κλειδαριᾶς: Ιζίιιννννν

Νά δυὸ τόπια ὑφάσματα τῆς Σίλλης
Δυὸ ζευγάρια πουκάμισα
Ἄσπρα μαντήλια κεντημένα μὲ κλωστὴ ἀσημένια
Ἄνθη λεβάντας μέσα σὲ μικρὰ τούλινα σακκουλάκια
καὶ σὺ - ὤ, ἄν ἔβγαινες κ' ἐσὺ μέσα ἀπὸ κεῖ.

Θὰ σ' ἔβαζα νὰ κάτσεις ἄκρη - ἄκρη στὸ κρεββάτι μου
Θἄβαζα κάτου ἀπὸ τὰ πόδια σου τὸ λυκίσιο μου δέρμα
Καὶ θἄμενα μπροστά σου μὲ τὰ χέρια μου δεμένα καὶ σκυμμένο
        τὸ κεφάλι
Θὰ σὲ κοιτοῦσα, ὢ ἐσὺ χαρά μου, θὰ σὲ κοιτοῦσα μαγεμένος
Πόσο ὄμορφη εἶσαι, Θεέ μου, ἆ πόσο ὄμορφη
Ὁ ἀέρας καὶ τὸ νερὸ τῆς Ἰστανμποὺλ μὲς στὸ χαμόγελό σου
Ὅλη ἡ ἡδονὴ τῆς πολιτείας μου μὲς στὸ βλέμμα σου
Ὦ σουλτάνα μου, ὢ ἀφέντρα μου, ὢ ἂν μ' ἄφηνες
κι ἂν ὁ Ναζὶμ Χικμὲτ ὁ σκλάβος σου τολμοῦσε
Θἄταν σάμπως ν' ἀνάσαινε καὶ νὰ φιλοῦσε ὅλη τὴν Ἰστανμποὺλ στὸ
        μάγουλό σου.
Ὅμως φυλάξου
φυλάξου μὴ μοῦ πεῖς «ἔλα σιμά μου»
μοῦ φαίνεται πὼς ἂν τὸ χέρι σου ἄγγιζε τὸ χέρι μου
        θὰ σωριαζόμουνα νεκρὸς στὸ τσιμεντένιο πάτωμα.

V

Στὸν κάμπο λάμπουνε τὰ δέντρα
                μ' ἕνα ὕστατο παλμὸ
Σπιθοβολοῦν ἀπὸ χρυσάφι
                        ἀπὸ μπακίρι
                                ἀπὸ μπροῦντζο καὶ ξύλο.
Τὰ πόδια τῶν βοδιῶν χώνουνται τρυφερὰ
                                στὸ νοτισμένο χῶμα

Καὶ τὰ σταχτιά, ὁλομούσκευτα βουνὰ
πνίγονται μέσα στὴν καπνιά.

VI

Ἔτσι εἶναι
Ἴσως νὰ τέλειωσε σήμερα τὸ χινόπωρο
Πρὶν λίγο οἱ ἀγριόπαπιες περάσανε σὰν ἀστραπὴ·
Τραβᾶν τὸ δίχως ἄλλο γιὰ τοῦ Ἰζνὶκ τὴ λίμνη
Πλέει στὸν ἀγέρα κάτι δροσερὸ
          κάτι μυρίζοντας καπνιὰ
Μὲς στὸν ἀγέρα μυρωδιὰ ἀπὸ χιόνι...
Νᾆσαι ἔξω τώρα, ἆχ ἔξω νᾆσαι
      καλπάζοντας μ' ἕνα ἄλογο
                  πρὸς τὰ βουνὰ
Θὰ πεῖς: «μὰ ἐσὺ δὲν ξέρεις ἱππασία.»

Μὴν κοροϊδεύεις καὶ μὴ μὲ ζηλεύεις
Ἐδῶ στὴ φυλακὴ βρῆκα ἕναν νέον ἔρωτα
Ἀγαπῶ τόσο
      ἢ σχεδὸν τόσο ὅσο καὶ σένανε τὴ φύση
Κι ἆχ εἴσαστε κ' οἱ δυὸ τόσο μακριά...

VII

Ὅταν θὰ βγοῦμε ἀπ' τὴν πόρτα τοῦ φρουρίου
          γιὰ νὰ πᾶμε ν' ἀνταμώσουμε τὸ θάνατο
θὰ μποροῦμε νὰ ποῦμε, πολυαγαπημένη μου,
κοιτάζοντας γιὰ τελευταία φορὰ τὴν πολιτεία:
Μ' ὅλο ποὺ τόσο λιγοστὲς χαρὲς μᾶς ἔδωσες
Ἐμεῖς ὅ,τι περνοῦσε ἀπὸ τὸ χέρι μας τὸ πράξαμε
          γιὰ νᾆσαι εὐτυχισμένη
Ἡ πορεία σου συνεχίζεται πρὸς τὴν εὐτυχία
Ἡ ζωὴ συνεχίζεται...
Ἔχουμε τὴ συνείδησή μας ἥσυχη
Ἔχουμε στὴν ψυχὴ τὴ γεύση τοῦ ψωμιοῦ σου
                  τοῦ κερδισμένου τίμια
Ἔχουμε στὴν ψυχὴ τὴν πίκρα
                  ποὺ ἀφήνουμε τὴ λάμψη σου
Νά μας ποὺ ἤρθαμε καὶ φεύγουμε

Ἂς εἶσαι εὐτυχισμένη πολιτεία τοῦ Ἀλέπ.

VIII

Ὁ ἄνεμος κυλάει καὶ φεύγει
Ὁ ἴδιος ἄνεμος δὲ σαλεύει ποτὲ δυὸ φορὲς
Τὸ ἴδιο κλαδὶ τῆς κερασιᾶς
Τὰ πουλιὰ τραγουδᾶνε στὰ δέντρα
Εἶναι φτερὰ ποὺ θέλουν νὰ πετάξουν
Δῶ πέρα ἡ πόρτα εἶναι κλεισμένη
Πρέπει νὰν τήνε ρίξω
Πρέπει νὰ σὲ δῶ, ἀγαπημένη μου,
Ἄ, νἆναι ὡραία ἡ ζωὴ ὅπως ἐσὺ
Ἄ, νἆναι φίλη, νἆναι ἀγαπημένη ὅπως ἐσὺ
Τὸ ξέρω — ἀκόμα δὲν τελείωσε
τῆς δυστυχίας τὸ συμπόσιο
μὰ θὰ τελειώσει...

IX

Γονατιστὸς κοιτάω τὴ γῆ
Κοιτάω τὸ χορτάρι
Κοιτάω τὸ ἔντομο
Κοιτάω τὴν ὁλογάλανη ἀνθισμένη στιγμὴ
Εἶσαι σὰν τὴ γῆ τῆς ἄνοιξης πολυαγαπημένη μου
Σὲ κοιτάω.

Πλαγιασμένος ἀνάσκελα βλέπω τὸν οὐρανὸ
Βλέπω τὰ κλαδιὰ τοῦ δέντρου
Βλέπω τοὺς πελαργοὺς ποὺ πετᾶνε
Εἶσαι σὰν τὸν οὐρανὸ τῆς ἄνοιξης πολυαγαπημένη μου
Σὲ βλέπω.

Ἄναψα φωτιὰ τὴ νύχτα στὴν ἐξοχὴ
Ἀγγίζω τὴ φωτιὰ
Ἀγγίζω τὸ νερὸ
Ἀγγίζω τὸ πανὶ
Ἀγγίζω τὸ ἀσήμι
Εἶσαι σὰν τὴ φωτιὰ τοῦ στρατιωτικοῦ καταυλισμοῦ κάτω
ἀπ' τ' ἀστέρια

Σ' ἀγγίζω.

Εἶμαι ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, ἀγαπῶ τοὺς ἀνθρώπους
'Αγαπῶ τὴ δράση
'Αγαπῶ τὴ σκέψη
'Αγαπῶ τὸν ἀγώνα μου
Εἶσαι μιὰ ἀνθρώπινη ὕπαρξη μὲς στὸν ἀγώνα μου
Σ' ἀγαπῶ.

X

Μέσα σ' αὐτὴ τὴ νύχτα τὴ χινοπωριάτικη
'Ολόγιομος εἶμαι ἀπ' τὰ λόγια σου,
Λόγια αἰώνια σὰν τὸ χρόνο, σὰν τὴν ὕλη
Λόγια βαριὰ σὰν τὸ χέρι
Λόγια σπιθόβολα σὰν τ' ἄστρα.
'Απ' τὴν καρδιά σου, ἀπ' τὸ μυαλό σου, ἀπὸ τὴ σάρκα σου
Τὰ λόγια σου μὲ φτάνουν
Τὰ λόγια σου κατάφορτα ἀπὸ σένα,
Τὰ λόγια σου, μητέρα,
Τὰ λόγια σου, γυναίκα,
Τὰ λόγια σου, φίλη.
Εἶταν θλιμένα, εἶταν πικρὰ
Εἶταν χαρούμενα, κατάφορτα ἀπὸ ἐλπίδα,
Εἶταν γενναῖα καὶ ἡρωϊκά,
Τὰ λόγια σου εἶταν ἄνθρωποι.

XI

Μᾶς τήνε σκάσανε
Βρισκόμαστε στὴ φυλακή.
'Εγὼ μέσα στοὺς τοίχους
'Εσὺ ἔξω.
Μὰ τί σημαίνει ὅ,τι κι ἂν γίνει.
Αὐτὸ ποὖναι χειρότερο
Εἶναι νἄχει κανεὶς τὴ φυλακὴν ἐντός του.
Τὸ ξέρουν, δὲν τὸ ξέρουν,
Τόσοι ἄνθρωποι εἶναι ἔτσι,
Τόσοι ἄνθρωποι καλοὶ κ' ἐργατικοὶ καὶ τίμιοι
Ποὺ θὰ μποροῦσαν νὰ τοὺς ἀγαποῦν ὅπως ἐγὼ ἀγαπάω ἐσένα

XII

Ἀπερίγραπτη, λένε, ἡ φτώχεια τῆς Ἰστανμπούλ
Ἡ πείνα θερίζει τοὺς ἀνθρώπους, λένε.
Βουλιάζουν, λένε, στὸ χτικιό,
Κ' οἱ κοπελίτσες, ἔτσι λένε,
Στὰ θεωρεῖα τοῦ σινεμὰ καὶ στὰ χαλάσματα...

Ἄσκημα νέα γιὰ τὴ μακρινή μου πολιτεία
Τὴν πολιτεία τῶν τίμιων, τῶν ἐργατικῶν καὶ τῶν φτωχῶν ἀνθρώπων
Γιὰ τὴν ἀληθινή μου Ἰστανμπούλ
Τὴν πολιτεία ὅπου μένεις, πολυαγαπημένη μου,
Τὴν πολιτεία ποὺ κουβαλάω πάνω στοὺς ὤμους μου,
μὲς στὸ σακκί μου,
Ἀπὸ ἐξορία σ' ἐξορία
ἀπὸ φυλακὴ σὲ φυλακὴ
Τὴν πολιτεία ποὔχω στὴν καρδιά μου σὰν ἕνα μαχαίρι
Σὰν τὴν εἰκόνα σου μέσα στὰ μάτια μου.

XIII

Λίγα γαρούφαλλα ἀπομένουν στὶς γλάστρες
Στὸν κάμπο θἄχουν κιόλας ὀργώσει τὴ γῆς
Ρίχνουν τὸ σπόρο
Ἔχουν μαζέψει τὶς ἐλιές.
Ὅλα ἑτοιμάζονται γιὰ τὸ χειμώνα
Σκάβουν γιὰ νὰ φυτέψουν τὰ βλαστάρια τῆς ἄνοιξης.

Κ' ἐγὼ γεμάτος ἀπ' τὴν ἀπουσία σου
Φορτωμένος μὲ τὴν ἀνυπομονησία μεγάλων ταξιδιῶν
Περμένω σὰν ἀγκυροβολημένο φορτηγὸ μέσα στὴν Προύσα.

XIV

Πάνω ἀπ' τὶς στέγες τῆς μακρινῆς πολιτείας μου
πάνω ἀπ' τὸ βάθος τῆς θάλασσας τοῦ Μαρμαρᾶ
Πιὸ πέρα ἀπ' τὰ χινοπωριάτικα χωράφια
Μὲ φτάνει
Ἡ ὥριμη καὶ νοτισμένη φωνή σου.
Αὐτὸ κράτησε τρία λεπτὰ

Κ' ύστερα τὸ τηλέφωνο ἔκλεισε.

XV

Ξαφνικὰ μὲς στὴ νύχτα
δίχως καθόλου νὰ τὸ πάρουμε είδηση έπεσε τὸ χιόνι.
Τὸ πρωῒ ἀρχίζει μὲ κοράκια
Ποὺ πετᾶνε σὲ ὁλόλευκα κλαδιὰ
Ὥσπου φτάνει ἡ ματιά σου χειμώνας στὸν κάμπο τῆς Προύσας.
Θαρρεῖς πὼς ἡ ἀπεραντοσύνη γένηκε ὁρατή.
Ἔτσι εἶναι, πολυαγαπημένη μου,
Ὕστερ' ἀπ' τοὺς ὑπόγειους κι ἀργοὺς ἀγῶνες.
Μεμιᾶς ἀλλάζει ἡ ἐποχὴ
Καὶ κάτου ἀπὸ τὴ γῆς
Περήφανη κ' ἐργατικὴ
Ἡ ζωὴ τραβάει τὸ δρόμο της.

XVI

Γνωρίζουμε κ' οἱ δυό, καλή μου,
Μᾶς τὸ μάθανε
Νὰ πεινᾶμε, νὰ διψᾶμε
Νὰ τσακιζόμαστε ἀπ' τὴν κούραση
Νὰ ζοῦμε χωρισμένοι.
Δὲν καταντήσαμε ἀκόμη νὰ σκοτώνουμε..
Δὲ μᾶς ἔλαχε ἀκόμη νὰ πεθάνουμε.
Γνωρίζουμε κ' οἱ δυό, καλή μου,
Μποροῦμε καὶ στοὺς ἄλλους νὰ τὸ μάθουμε
Νὰ πολεμᾶν γιὰ τοὺς ἀνθρώπους μας
Καὶ ν' ἀγαπᾶνε κάθε μέρα λίγο πιὸ πολὺ
Καὶ ν' ἀγαπᾶνε κάθε μέρα λίγο πιὸ καλά.

XVII

Ἐννιὰ ὧρες
Μόλις ἠχῆσαν στὴν πλατεία
Οἱ πόρτες τῶν κελλιῶν σὲ λίγο θὰ κλειστοῦνε.
Σάμπως νὰ κράτησε πολύ: κάπως πολὺ μαθὲς ἐτούτη τὴ φορὰ
ὀχτὼ χρονάκια
Νὰ ζεῖς, ἀγαπημένη μου,
Εἶναι βαριὰ δουλειὰ ποὺ δίνει ἐλπίδες.

Νὰ ζεῖς, ἀγαπημένη μου,
Εἶναι ἔτσι σοβαρὸ καθὼς καὶ τὸ νὰ σ' ἀγαπῶ.

XVIII

Χλιαροὶ καὶ παλλόμενοι
σὰν τὸ αἷμα ποὺ πηδάει ἀπὸ μιὰ φλέβα
ἀρχίσαν νὰ φυσᾶν οἱ ἀνέμοι.
'Ακούω τοὺς ἀνέμους
'Αργοπορεῖ ὁ σφυγμὸς
Στὶς κορφὲς τοῦ Οὐλουντζᾶ θὰ χιονίζει
Καὶ κεῖ ψηλὰ οἱ ἀρκοῦδες
μεγαλόπρεπες κ' ἐξαίσιες θὰ κοιμοῦνται
πάνου στὰ κατακόκκινα φύλλα τῶν καστανιῶν.
Στὴν πεδιάδα γυμνώνουνται οἱ λεῦκες
Ὅπου νἆναι θὰ κλειστοῦνε τὰ μεταξοσκούληκα
Ὅπου νἆναι θὰ τελειώσει τὸ χινόπωρο
Ὅπου νἆναι κ' ἡ γῆ θὰ ξαναμπεῖ
μέσα στοῦ τοκετοῦ τὸν ὕπνο.
Κ' ἐμεῖς θὰ περάσουμε ἀκόμη ἕνα χειμώνα
ζεσταίνοντας τὰ χέρια μας στὴ φωτιὰ τῆς μεγάλης ὀργῆς μας
καὶ τῆς ἅγιας ἐλπίδας μας.

XIX

Τὸ παιδί μας εἶναι ἄρρωστο
Ὁ πατέρας του στὴ φυλακὴ
Τὸ βαρύ σου κεφάλι μὲς στὰ κουρασμένα χέρια σου
Εἴμαστε στὸ ἴδιο σημεῖο ποὺ βρίσκεται κι ὁ κόσμος μας.
'Απὸ μέρες χειρότερες σὲ μέρες καλύτερες
οἱ ἀνθρῶποι θὰ φέρουν τοὺς ἀνθρώπους.
Ὁ γιόκας μας θὰ γιάνει
Ὁ πατέρας του θὰ βγεῖ ἀπ' τὴ φυλακὴ
Καὶ σὺ ἀπ' τὸ βάθος τῶν χρυσῶν ματιῶν σου θὰ χαμογελάσεις.
Βρισκόμαστε ὅπου βρίσκεται κι ὁ κόσμος μας.

XX

Ἡ πιὸ ὄμορφη θάλασσα εἶναι αὐτὴ
ποὺ δὲν τὴν ἀρμενίσαμε ἀκόμα.
Τὸ πιὸ ὄμορφο παιδὶ

δὲ μεγάλωσε ἀκόμα.
Τὶς πιὸ ὄμορφες μέρες
Τὶς πιὸ ὄμορφες μέρες μας
δὲν τὶς ζήσαμε ἀκόμα
Κι ἄχ ὅ,τι πιὸ ὄμορφο θἄθελα νὰ σοῦ πῶ
Δὲ στὄπα ἀκόμα.

XXI

Ἄχ, τί νὰ κάνει τώρα
Ναί, τώρα, τούτη τὴ στιγμή ;
Εἶναι στὸ σπίτι ; Εἶναι στὸ δρόμο ;
Στὴ δουλειὰ τάχα ; πλαγιασμένη ; τάχα ὀρθή ;
Ἴσως ἀνασηκώνει τὄνα χέρι της.
Ὢ ἐσὺ τριαντάφυλλό μου
Πῶς τούτη ἡ κίνηση γυμνώνει ξαφνικὰ
Τὸν ἄσπρο καὶ καμπύλο καρπὸ τοῦ χεριοῦ σου !
Ἄχ, τί νὰ κάνει τώρα ;
Ναί, τώρα, τούτη τὴ στιγμή ;
Μιὰ μικρὴ γάτα ἐκεῖ στὰ γόνατά της
Τὴ χαϊδεύει.
Ἢ καὶ μπορεῖ νὰ περπατάει
Νάτο τὸ πόδι της ποὺ προχωρεῖ.
Τὰ πόδια σου, ὤ, τὰ λατρεμένα πόδια σου
Τὰ πόδια σου ποὺ σεργιανᾶν μὲς στὴν ψυχή μου
Τὰ πόδια σου ποὺ μοῦ φωτᾶν τὶς μαῦρες μέρες μου.
Ποιόν σκέφτεται ;
Ἐμένανε ; ἤ... ποιός ξέρει, τὰ φασόλια
ποὺ δὲ λένε νὰ βράσουν ;
Ἢ μήπως τάχα ἀναρωτιέται
Γιατί τόσοι ἄνθρωποι στὴ γῆ
Τόσο πολὺ δυστυχισμένοι νἆναι.
Ἄχ, τί νὰ κάνει, τί νὰ κάνει τώρα,
ἐτούτη τὴ στιγμή ;

XXII

Τί ὄμορφο ποὖναι νὰ σὲ συλλογιέμαι
Μὲς ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ θανάτου καὶ τῆς νίκης
Νὰ συλλογιέμαι ἐσένανε μὲς ἀπ' τὴ φυλακὴ

Κ' ἔχοντας περασμένα τὰ σαράντα.
Τί ὄμορφο ποὖναι νὰ σὲ συλλογιέμαι.
Νά τὄνα χέρι σου σ' ἕνα ὕφασμα γαλάζιο ξεχασμένο
Καὶ νά μὲς στὰ μαλλιά σου
Ἡ ραθυμιὰ ἡ περήφανη τῆς Ἰστανμποὺλ τῆς γῆς μου
Σὰν ἕνας ἄλλος ἄνθρωπος μέσα σὲ μένα
Εἶναι ἡ εὐτυχία νὰ σ' ἀγαπῶ.

Τί ὄμορφο ποὖναι νὰ σὲ συλλογιέμαι
Νὰ γράφω ὅλο γιὰ σένα
Νὰ σὲ κοιτάζω πλαγιασμένος ἔτσι ἀνάσκελα
Μὲς στὸ κελλί μου
Μιὰ λέξη ποὖχες πεῖ τὴν τάδε μέρα
Στὸ τάδε μέρος, ὄχι ἡ λέξη ἡ ἴδια
Μὰ αὐτὸς ὁ τρόπος πού εἶχε, μέσα της νὰ κλείνει ὅλο τὸν κόσμο.

Τί ὄμορφο ποὖναι νὰ σὲ συλλογιέμαι
Γιὰ σένα θὰ σκαλίσω ἀκόμη τόσα πράματα
Θὰ φτιάξω ἕνα μικρὸ κουτί, ἕνα δαχτυλίδι
Θὰ ὑφάνω τρεῖς ὀργιὲς μετάξι
Καὶ ξαφνικὰ
Πετιέμαι ὀρθὸς
Τρέχοντας νὰ χουφτώσω τοῦ παραθυριοῦ τὰ κάγκελα
Καὶ νὰ φωνάξω στὸ γαλάζιον οὐρανὸ τῆς λευτεριᾶς
Ὅλα μου τὰ τραγούδια ποὔγραψα γιὰ σένα.

Τί ὄμορφο ποὖναι νὰ σὲ συλλογιέμαι
Μὲς ἀπὸ τοὺς θορύβους τοῦ θανάτου καὶ τῆς νίκης
Νὰ συλλογιέμαι ἐσένανε μὲς ἀπ' τὴ φυλακὴ
Κ' ἔχοντας περασμένα τὰ σαράντα.

1942 — 1946

ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Περάστε λοιπὸν φίλοι μου, καθῆστε,
Καλωσορίσατε, μοῦ φέρνετε χαρά.
Μπήκατε στὸ κελλί μου, ξέρω, ἀπ' τὸ παράθυρο
τὴν ὥρα πoὺ κοιμόμουνα
Δὲ ρίξατε μήτε τὸ μπουκαλάκι μου μὲ τὸ λιανὸ λαιμὸ
μήτε τὸ κόκκινο κουτάκι μὲ τὰ φάρμακα.
Τὰ πρόσωπά σας στὶς ἀντιφεγγιὲς τῶν ἄστρων
Εἴσαστε ἐδῶ, χέρι μὲ χέρι, στὸ προσκέφαλό μου.

Τί ἀστεῖο ποὔναι
Σᾶς νόμιζα γιὰ πεθαμένους
Κ' ἔτσι ποὺ δὲν πιστεύω σὲ θεοὺς καὶ σ' ἄλλους κόσμους
Λυπόμουνα στ' ἀλήθεια ποὺ δὲν τἄχα καταφέρει
νὰ σᾶς προσφέρω οὔτε μιὰ πρέζα τόση δὰ ταμπάκο.

Τί ἀστεῖο ποὔναι
Σᾶς νόμιζα γιὰ πεθαμένους
Ἤρθατε στὸ κελλί μου ἀπ' τὸ παράθυρο
Περάστε λοιπὸν φίλοι μου, καθῆστε
Καλωσορίσατε, μοῦ φέρνετε χαρά.

Ἀκίμ, βρὲ γιὲ τοῦ Ὀσμάν,
τί μὲ τηρᾶς ἔτσι παράξενα ;
Ἀκίμ, βρὲ γιὲ τοῦ Ὀσμάν,
Τί ἀστεῖο ποὔναι
Δὲν εἶχες τὸ λοιπὸν πεθάνει, ἀδέρφι μου,
Στὴν Ἰσταμπούλ, στὸ πόρτο ἐκεῖ, φορτώνοντας
Κάρβουνο σ' ἕνα ξένο φορτηγό ;
Ἔπεσες μὲ τὸν κάδο σούμπητος μέσα στ' ἀμπάρι

Τὸ βίντζι σ' ἔβγαλε ἀπὸ κεῖ
καὶ προτοῦ πᾶς γιὰ τὰ καλὰ νὰ ξαποστάσεις
τὸ αἷμα σου κατακόκκινο τὴ μαύρη σοὖχε πλύνει κεφαλή.
Ποιός ξέρει πόσο θᾶχες ὑποφέρει.

Μὴ στέκεστε ὄρθιοι, κάτσετε.
Σᾶς νόμιζα γιὰ πεθαμένους
Μπήκατε στὸ κελλί μου ἀπ' τὸ παράθυρο
Τὰ πρόσωπά σας στὶς ἀντιφεγγιὲς τῶν ἄστρων
Καλωσορίσατε, μοῦ φέρνετε χαρά.

Γιακούπ, ἀπ' τὸ χωριὸ τὸ Καγιαλάρ,
Γειά σου, καλέ μου γέρο,
Δὲν ἔχεις, τὸ λοιπόν, μήτε καὶ σὺ πεθάνει;
Δὲν εἶσουν παγεμένος στὸ ἄδεντρο τὸ κοιμητήρι
'Αφήνοντας παντέρμα τὰ παιδιά σου μὲς στὶς θέρμες καὶ στὴν πείνα;
Ἔκανε ζέστη τρομερὴ κείνη τὴ μέρα
Ἔ, τὸ λοιπόν, δὲν εἶσαι πεθαμένος;

Κ' ἐλόου σου συγγραφέα, 'Αχμὲτ Ντζεμίλ;
Μὲ τὰ ἴδια μου τὰ μάτια τὄχω δεῖ
νὰ κατεβαίνει τὸ κιβούρι σου στὴ γῆ.
Κι ἀκόμα λέω νὰν τὸ καλοθυμᾶμαι
ποὺ τὸ κιβούρι σου εἴτανε λιγάκι πιὸ κοντὸ ἀπ' τὸ μπόϊ σου.
Ἄσε το κάτου, 'Αχμὲτ Ντζεμίλ,
Βλέπω ποὺ δὲν τὴν ἔκοψες κείνη σου τὴν παλιὰ συνήθεια
Ἄστο, ἕνα μπουκαλάκι φάρμακο εἶναι, ὄχι ρακί.
'Αλήθεια πόσο τὄπινες
Γιὰ νὰ μπορέσεις νὰ μαζέψεις πέντε γρόσια τὴν ἡμέρα
καὶ νὰ μπορέσεις νὰ ξεχάσεις τὸ ντουνιὰ μὲς στὴν ἐρμιά σου.

Σᾶς νόμιζα γιὰ πεθαμένους, φίλοι μου,
Κ' εἴσαστε δῶ, χέρι μὲ χέρι, στὸ προσκέφαλό μου
Καθῆστε, φίλοι μου, καθῆστε
Καλωσορίσατε, μοῦ φέρνετε χαρά.

'Ο θάνατος, λέει ἕνας πέρσης ποιητής, δίκαιος εἶναι
Μ' ὅμοια μεγαλοπρέπεια χτυπάει καὶ τὸ φτωχόνε καὶ τὸ Σάχη·

'Ακίμ, γιατί μαθὲς παραξενεύεσαι ;
Δὲν ἄκουσες ποτέ σου τάχα γιὰ κανέναν Σάχη
νὰ πέθανε στὸ ἀμπάρι κάποιου πλοίου μ' ἕναν κάδο ;
῾Ο θάνατος, λέει ἕνας πέρσης ποιητής, δίκαιος εἶναι.

Γιακοὺπ
Τί ὡραῖος ποὖσαι ὅταν γελᾶς, καλέ μου γέρο,
Ποτὲ δὲ σ' εἶδα νὰ γελᾶς τόσο πολὺ ὅσο ζοῦσες
Μὰ στάσου τὸ λοιπὸν νὰ σοῦ τελειώσω
῾Ο θάνατος, λέει ἕνας πέρσης ποιητής, δίκαιος εἶναι...

῎Ασε το χάμου τὸ μπουκάλι, 'Αχμὲτ Ντζεμίλ,
῎Αδικα μοῦ νευριάζεις, ξέρω δὰ τί θὲς νὰ πεῖς
Γιὰ νἆναι δίκαιος ὁ θάνατος
θἄπρεπε νἆναι δίκαιη κ' ἡ ζωή.

῾Ο πέρσης ποιητής...
Μὰ γιατί φίλοι μου, γιατί μ' ἀφήνετε ἔτσι καταμόναχο ;

Ποῦ πᾶτε ;

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΠΕΡΙ

('Απόσπασμα ἀπὸ ἕνα ἐπικὸ ποίημα γιὰ τὸν
δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο)

'Εδῶ καὶ τέσσερις ἡμέρες
'Η Μόσχα πιὰ δὲν κινδυνεύει.
Γκαμπριὲλ Περὶ δὲν τὄμαθες ἀκόμα,
'Ακόμα δὲν τὸ ξέρει τὸ Παρίσι.
Αὐτοὶ ποὺ μὲ τὶς σιδερένιες φτέρνες τους
Τοῦ Παρισιοῦ τοὺς δρόμους κουδουνίζουν
Τσακίστηκαν στὶς πύλες μπρὸς τῆς Μόσχας.
Ἄ, τὸ Παρίσι, ἡ πολιτεία τῶν φώτων, πόλη τῶν ἐπαναστάσεων
πουλήθη τὸ Παρίσι, τὸ Παρίσι βρίσκεται στὴ φυλακὴ
Στὴ φυλακὴ εἶναι κι ὁ Γκαμπριὲλ Περί.

'Ο Γκαμπριὲλ Περὶ γεννήθη στὴν Τουλώνα, πόλη τῆς Γαλλίας, στὰ
1902.
Μὲς στὸν ἀγέρα ἡ μυρωδιὰ τηγανητοῦ ψαριοῦ καὶ γιασεμιοῦ καὶ πεύκου.
Μέσα στὸ φῶς τῆς Μεσογείου τὸ ἔξυπνο γαλάζιο
Καὶ στὸ λιμάνι, στὰ νερὰ τὰ λαδερὰ τῶν θωρηκτῶν τ' ἀτσάλι.

'Ο πατέρας του εἶταν τεχνικὸς διευθυντὴς τῶν ντὸκς
'Η μητέρα του εἶχε μαλλιὰ σφιχτοπλεγμένα
κ' εἶχε ἕναν ἀσημένιο ἐσταυρωμένο στὸ στῆθος της
'Η μητέρα του πίστευε στὸν οὐρανό.

'Απ' τὰ 1914 ὡς τὰ 1918, μέσα σὲ τέσσερα χρόνια
'Ο Γκαμπριὲλ Περὶ μεγάλωσε δεκατέσσερα χρόνια
Τότες ποὺ οἱ ἄνθρωποι σκοτῶναν καὶ σκοτώνονταν
Ἕνα παιδὶ μὲ καστανὰ μαλλιὰ σεργιανώντας στὶς προκυμαῖες
Μὲ τὸ ἐφηβικό του χέρι στὸ φαρδὺ καὶ ὡραῖο του μέτωπο

Μὲ τὰ ὀλάνοιχτα μάτια του θλιμμένα ἐρωτηματικὰ
Τὰ μάτια του ἀπὸ μαῦρο κεχριμπάρι ποὺ ἀπὸ ὀργὴ σπιθίζαν.
Στὰ 1919 μπῆκε στὸ σοσιαλιστικὸ κόμμα
Στὰ τέλη τοῦ 1920
Εἶταν ἀπ' τοὺς θεμελιωτὲς τοῦ κομμουνιστικοῦ κόμματος
Ἔκαψε τ' ἀγκυροβολημένα μὲς στὰ μαῦρα νερὰ πλοῖα του
Ἔκαψε τὰ πλοῖα του ποὺ δὲν τὸν ἔφερναν στὸ φῶς.
Κ' οἱ ἄνθρωποι ἀρχίσαν νὰ διαβάζουν τὴ ζωὴ ἑνὸς ἀνθρώπου
Μὲς στὸ βιβλίο ἑνὸς κόμματος, μιᾶς χώρας καὶ τοῦ κόσμου.

Τὸ γέλιο του φτερούγιζε σὰν τὰ λευκὰ πουλιὰ τῆς θάλασσας
Μὲς στὸ γραφεῖο τῆς «Οὐμανιτὲ» καπνίζοντας καθὼς ἕνα λιμάνι
Ἡ καρδιά του καὶ τὸ μυαλό του εἴτανε πανταχοῦ παρόντα
Στὴν Κίνα, στὴν Ἀβυσσηνία, στὴν Ἱσπανία.
Σᾶς ἄκουγε μὲ μιὰν ὑπομονετικὴ προσοχὴ
Μὲ τὴν πίπα του, μὲ τὸ βουλάτο παπιγιόν του
Μὲ τὸ κοστούμι του, πάντα ἄψογης κοψιᾶς,
καὶ μὲ τὴν πάντα ἀνάλαφρα εἰρωνικὴ εὐγένειά του.
Πόσες φορὲς τὸν εἶδαν στὰ συλλαλητήρια
Νὰ προλέγει στοὺς ἀνθρώπους τὴν εὐτυχία
Μὲ κάθε εὐκαιρία καὶ παρ' ὅλα τὰ ἐμπόδια
Καὶ στὸ Παλάτι τῶν Βουρβώνων
Νὰ ὑπερασπίζει τὴ Γαλλία σὰν τὴν τιμὴ τῆς ἀδερφῆς του.

Καὶ τὴν ἡμέρα ποὺ προδόθηκε καὶ πιάστηκε
Ὑπεράσπιζε τὴν τιμὴ τῆς Γαλλίας
Ὄχι πιὰ μὲς στὸ Παλάτι τῶν Βουρβώνων
Μὰ μέσα στὶς ἀντιστασιακὲς νύχτες τοῦ Παρισιου
Κόντρα σὲ κείνους ποὺ σπρῶχναν τὶς πόρτες ἀπ' ὄξω
Κόντρα σὲ κείνους ποὺ τὶς ἀνοῖγαν ἀπὸ μέσα.

Κ' εἶναι ἡ τελευταία νύχτα τοῦ Γκαμπριὲλ Περί.
Πρὶν ἀπὸ λίγο μπῆκαν στὸ κελλί του.
Αὐτὸς βλέπει ν' ἀστράφτουν κάτου ἀπ' τὸ λαμπιόνι
Οἱ ἐπωμίδες τους καὶ τὰ μαλλιά τους ὅμοια βοῦρτσες.

— «Θὰ πεθάνεις, τοῦ λένε,
Ὑποτάξου καὶ θὰ ζήσεις».
Ἡ φράση μάκρυνε καθὼς ἕνα σπαθὶ ποὺ τὸ καταφρονᾶμε.

Ὁ Γκαμπριὲλ Περὶ μὲ τὴν ὑπομονετική του πάντα προσοχὴ
ἄκουσε
Καὶ πάντα μὲ τὴν ἐλαφρὰ τὴν περιπαιχτική του εὐγένεια
εἶπε : — «Ὄχι».
Νὰ σκαρφαλώσεις στὴν κορφὴ ἑνὸς βουνοῦ
Καὶ νὰ κοιτάξεις ἀπὸ κεῖ τὴν ὁλογάλανη θάλασσα
Νὰ πεθάνεις ἤρεμος καὶ πιστὸς στὴ ζωή σου.

Στοὺς φίλους καὶ στοὺς συμπατριῶτες του
Ἔγραψε τὸ στερνό του γράμμα
Ταχτικό, παστρικό, δίχως ἕνα παραπανίσιο κόμμα,
Λέγοντας κατ' εὐθείαν ἐκεῖνο ποὔθελε νὰ πεῖ
Καὶ μὲ τὴν ἴδια προσοχή του τὴν παντοτεινὴ
Τὸ ὑπέγραψε κ' ἔκλεισε τὸ φάκελο
Κι ἄκουσε τὸν ἑαυτό του γιὰ στερνὴ φορά :
Καθόλου θλίψη, καθόλου στεναχώρια.

Αὐτὴ τὴ ζωὴ ποὺ θὰ τελειώσει τοῦτο τὸ πρωϊνό, στὶς 15 τοῦ Γενάρη
τοῦ 1941,
Ἂν τοῦ εἶταν νὰ τὴν ξαναζήσει,
Τὸν ἴδιο δρόμο θὰ ξανάκανε
Γιὰ νὰ τελειώσει, ἂν χρειάζονταν, στὸ ἴδιο σημεῖο.
Ἔνιωθε γαλήνιος μὲ μιὰ στάλα περηφάνεια.
Εἶχε φτάσει στὴν Αἰτία, μὲ τὸ μυαλό του καὶ μὲ τὰ βιβλία
Μὰ τῆς εἶταν πιστὸς σὰν ἕνας τίμιος ἐργάτης
Ὁ ἀκριβός του φίλος εἶχε πεῖ : «Ὁ κομμουνισμὸς εἶναι ἡ νειότη τοῦ
κόσμου
προετοιμάζει τὶς αὐριανὲς ἡμέρες ποὺ τραγουδοῦν».
Ὁ γλόμπος ἄρχιζε νὰ ξεθωριάζει
Κι αὐτὸς σὲ λίγο θὰ ἑτοιμάζει
Τὶς αὐριανὲς ἡμέρες ποὺ τραγουδοῦν
Κι αὐτὸς σὲ λίγο θἆναι
Ἕνα τραγούδι ἐπαναστατικὸ
ἕνα τραγούδι ποὺ μοσκοβολάει τριαντάφυλλο.
«Ἀντίο καὶ ζήτω ἡ Γαλλία.»
Εἶταν αὐγή, ἦρθαν νὰν τόνε πάρουν.
Μὲ τὴ ράχη στὸν τοῖχο
Μὲ τὰ μάτια του στῶν τουφεκιῶν τὰ μάτια

Ὁ Πατριώτης τραγούδησε τὴ Μαρσεγιέζα.
Πῦρ.
Μὲ τὰ χέρια τεντωμένα στὸ φῶς
Ὁ Γκαμπριὲλ Περὶ σωριάστη καταγῆς μὲ τὸ πρόσωπο.

ΣΤΗΘΑΓΧΗ

Ἂν ἡ μισὴ καρδιά μου βρίσκεται, γιατρέ, δῶ πέρα
Ἡ ἄλλη μισὴ στὴν Κίνα βρίσκεται
Μὲ τὴ στρατιὰ ποὺ κατεβαίνει πρὸς τὸ Κίτρινο Ποτάμι.
Κ' ὕστερα, νά, γιατρέ, τὴν πάσα αὐγὴ
Τὴν πάσα αὐγή, γιατρέ, μὲ τὰ χαράματα
Πάντα ἡ καρδιά μου στὴν Ἑλλάδα ντουφεκίζεται
Κ' ὕστερα, νά, σὰν οἱ φυλακισμένοι γέρνουνε στὸν ὕπνο
Καὶ σβήνουν στὸ νοσοκομεῖο τὰ τελευταῖα βήματα
Τραβάει ὁλόϊσια, γιατρέ, ἡ καρδιά μου
Τραβάει, γιατρέ, στὴν Ἰστανμπούλ, σ' ἕνα παλιὸ ξύλινο σπίτι.
Κ' ὕστερα, δέκα χρόνια τώρα, νά, γιατρὲ
Ποὺ τίποτα δὲν ἔχω μὲς στὰ χέρια μου νὰ δώσω στὸ φτωχὸ λαό μου
Τίποτα πάρεξ ἕνα μῆλο
Ἕνα κόκκινο μῆλο, τὴν καρδιά μου.
Κ' εἶναι, γιατρέ, ἀπ' ἀφορμὴ ὅλα τοῦτα
Ποὺ μὲς στὰ στήθεια μου ἔχω τούτη τὴν ἀρρώστια.
Ὅμως, γιατρέ, καὶ μ' ὅλα τὰ ντουβάρια ποὺ μοῦ κάθουνται στὰ στήθεια
Κοιτάω τὴ νύχτα ἀνάμεσα ἀπ' τὰ κάγκελα
Κι ὅλη ἡ καρδιά μου ἀντιχτυπᾶ καὶ στὸ πιὸ μακρινὸ ἀστέρι.

1948

ΤΟ ΠΙΟ ΠΑΡΑΔΟΞΟ ΑΠ' ΟΛΑ ΤΑ ΠΛΑΣΜΑΤΑ

Σὰν τὸ σκορπιὸ εἶσαι, ἀδερφέ μου,
σὰν τὸ σκορπιὸ
μέσα σὲ μιὰ μεγάλη νύχτα τρόμου.
Σὰν τὸ σπουργίτι εἶσαι, ἀδερφέ μου,
σὰν τὸ σπουργίτι
μέσα στὶς μικροσκοπικὲς σκοτοῦρες του.
Ἔχ, σὰν τὸ στρείδι εἶσαι, ἀδερφέ μου,
σὰν τὸ στρείδι
τὸ σφαλιγμένο καὶ ἥσυχο.
Τί τρομερὸς ποὖσαι, ἀδερφέ μου,
σὰ στόμιο σβησμένου ἡφαίστειου.
Κ' ἕνας δὲν εἶσαι, ἀλλοίμονο,
δὲν εἶσαι πέντε
δὲν εἶσαι μήτε καὶ μιλιούνια.
Σὰν πρόβατο εἶσαι, ὢ ἀδερφέ μου.
Ὅταν ὁ μπόγιας, τὸ τομάρι σου ντυμένος,
ὅταν σηκώνει τὸ ραβδί του ὁ μπόγιας,
βιάζεσαι νὰ χωθεῖς μὲς στὸ κοπάδι
καὶ τρέχοντας τραβᾶς γιὰ τὸ σφαγεῖο,
τρέχοντας, κι ἀπὸ πάνου μὲ καμάρι.
Εἶσαι τὸ πιὸ παράδοξο πλάσμα τοῦ κόσμου,
πιότερο ἀκόμα κι ἀπ' τὸ ψάρι
ποὺ ζεῖ μέσα στὴ θάλασσα χωρὶς νὰν τὴ γνωρίζει.
Κι ἂν εἶναι δῶ στὴ γῆς τόση μιζέρια
εἶναι ἀπὸ σένανε, ἀδερφέ μου,
Ἂν εἴμαστε ἔτσι πεινασμένοι κ' ἔτσι τσακισμένοι
Ἂν εἴμαστε γδαρμένοι ὡς τὸ μεδούλι
καὶ πατημένοι σὰν τσαμπιὰ νὰ δώσουμε ὅλο τὸ κρασί μας,
Τάχα θὰ πῶ πὼς εἶναι ἀπὸ δικό σου φταίξιμο;—ὄχι,
Ὅμως καὶ σύ, ἀδερφέ μου, φταῖς καμπόσο.

1948

ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ

Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παῖξε-γέλασε
Πρέπει νὰ τήνε πάρεις σοβαρά,
        Ὅπως, νὰ ποῦμε, κάνει ὁ σκίουρος,
Δίχως ἀπ' ὄξω ἢ ἀπὸ πέρα νὰ προσμένεις τίποτα.
Δὲ θἄχεις ἄλλο πάρεξ μοναχὰ νὰ ζεῖς.

Ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παῖξε-γέλασε
Πρέπει νὰ τήνε πάρεις σοβαρὰ
Τόσο μὰ τόσο σοβαρὰ
Ποὺ ἔτσι, νὰ ποῦμε, ἀκουμπισμένος σ' ἕναν τοῖχο μὲ τὰ χέρια σου
    δεμένα
Ἢ μέσα στ' ἀργαστήρι
        Μὲ λευκὴ μπλούζα καὶ μεγάλα ματογυάλια
Θὲ νὰ πεθάνεις γιὰ νὰ ζήσουνε οἱ ἄνθρωποι
Οἱ ἄνθρωποι ποὺ ποτὲ δὲ θἄχεις δεῖ τὸ πρόσωπό τους
Καὶ θὰ πεθάνεις ξέροντας καλὰ
Πὼς τίποτα πιὸ ὡραῖο, πὼς τίποτα πιὸ ἀληθινὸ
        ἀπ' τὴ ζωὴ δὲν εἶναι.

Πρέπει νὰν τήνε πάρεις σοβαρὰ
Τόσο μὰ τόσο σοβαρὰ
Ποὺ θὰ φυτεύεις, σὰ νὰ ποῦμε, ἐλιὲς ἀκόμα στὰ ἑβδομήντα σου
Ὄχι καθόλου γιὰ νὰ μείνουν στὰ παιδιά σου
Μὰ ἔτσι γιατὶ τὸ θάνατο δὲ θὰ τόνε πιστεύεις
        Ὅσο κι ἂν τὸν φοβᾶσαι
Μὰ ἔτσι γιατὶ ἡ ζωὴ θὲ νὰ βαραίνει πιότερο στὴν πλάστιγγα.

1948

ΕΝΤΥΠΩΣΗ

Ὁ ἄνεμος
Τ' ἄστρο
τὸ νερό...
Ὁ ὕπνος
ἀπ' ὄνειρο ἀφρικανικὸ
πεσμένο μὲς στὰ κύματα!
Ἕνας φάρος ποὺ λάμπει
Μιὰ νύχτα
μαύρη
σὰν ἱστιοφόρο.
Πηγαίνουμε
κ' ἐρχόμαστε
Μέσα σὲ τοῦτο τὸν ἀστρόκοσμο
ὅπου ὅλα χάνονται
δίχως νὰ ξεδιαλύνει τίποτα...
Τ' ἄστρο
μὲς στὸ νερό.
Ὁ ἄνεμος.
Τὰ κύματα
παφλάζοντας...
Ἀκούγονται
μακριὰ
κάτι τραγούδια...
Σὰν τὸ νερό,
Σὰν τ' ἄστρο,
Σὰν τὸν ἄνεμο...

ΓΙΑ ΤΑ ΧΕΡΙΑ ΣΑΣ
ΚΑΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΕΥΤΙΑ

Τὰ χέρια σας σοβαρὰ σὰν τὶς πέτρες
θλιμμένα σὰν ἐκεῖνα τὰ τραγούδια
πού τραγουδᾶν στὴ φυλακὴ
βαριά, χοντροκομμένα σάμπως ζῶα γιὰ χαμαλίκι
τὰ χέρια σας πού μοιάζουν μανιασμένα πρόσωπα
πεινασμένων παιδιῶν!

Τὰ χέρια σας ἀνάλαφρα, ἐπιδέξια σὰν τὶς μέλισσες
ὁλόγιομα σάμπως μαστοὶ ξέχειλοι γάλα
ἀτρόμητα καθὼς ἡ φύση
τὰ χέρια σας πού κάτω ἀπ' τὸ σκληρὸ πετσί τους
φυλᾶνε πάντα τὴ στοργὴ καὶ τὴ φιλία.

Καὶ βέβαια πού δὲ στέκεται ὁ πλανήτης μας
σ' ἑνὸς βοδιοῦ τὰ κέρατα,
ἀνάμεσα στὰ χέρια σας κρατιέται.

Ἄ, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δικοί μας ἄνθρωποι,
Μὲ ψέματα σᾶς ταΐζουνε ὅταν ἐσεῖς πεινᾶτε
κ' ἔχετε χρεία ἀπὸ ψωμὶ καὶ κρέας.
Ἀφήνετε τοῦτον τὸν κόσμο
πού τὰ κλαδιά του μὲ καρπούς εἶναι κατάφορτα
δίχως νὰ κάτσετε οὔτε μιὰ φορὰ νὰ φᾶτε
ἀπάνου σ' ἕνα παστρικὸ τραπεζομάντηλο.

Ἄ, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δικοί μας ἄνθρωποι,
πιότερο ἐκεῖνοι τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς
τῆς μέσης, τῆς ἐγγὺς Ἀνατολῆς

καὶ τῶν νησιῶν τοῦ Εἰρηνικοῦ
καὶ τοῦτοι τῆς δικιᾶς μου χώρας
πιότεροι δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ἑβδομήντα στὰ ἑκατὸ
εἴσαστε κοιμισμένοι, εἴσαστε γέροι...
Εἶστε περίεργοι, εἶστε νέοι καθὼς τὰ χέρια σας.

Ἄ, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δικοί μας ἄνθρωποι —
ἐσὺ ἀδερφέ μου τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀμερικῆς
σὺ ποὖσαι σβέλτος, ποὖσαι θαρρετὸς
κ' εἶσαι ὅλος χαυνωμένος σὰν τὰ χέρια σου
σοῦ λένε ψέματα, σὲ βάζουν στὸ ντορό τους.

Ἄ, οἱ ἄνθρωποι, οἱ δικοί μας ἄνθρωποι —
ἂν ψεύδονται οἱ κεραῖες
ἂν ψεύδεται ἡ περιστροφὴ τῆς γῆς
ἂν ψεύδονται καὶ τὰ βιβλία
ἂν ψεύδονται οἱ ἀφίσες, τ' ἀνακοινωθέντα
πάνου στὴν κολώνα
ἂν ψεύδονται καὶ πάνου στὴν ὀθόνη
τῶν κοριτσιῶν τὰ γυμνὰ πόδια
ἂν ψεύδεται κ' ἡ προσευχὴ
ἂν ψεύδεται καὶ τὸ νανούρισμα
ἂν ψεύδεται καὶ τ' ὄνειρο
ἂν ψεύδεται στὸ καμπαρὲ κι ὁ βιολιστὴς
ἂν ψεύδεται τὸ φεγγαρόφωτο
μὲς στὶς ἀπελπισμένες νύχτες
ἂν ψεύδεται κι ὁ λόγος
ἂν ψεύδεται τὸ χρῶμα
ἂν ψεύδεται ἡ φωνὴ
ἂν ψεύδεται κι αὐτὸς ποὺ ἐκμεταλλεύεται τὰ χέρια σας
ἂν ψεύδονται ὅλοι κι ὅλα
ἐξὸν ἀπὸ τὰ χέρια σας
εἶναι γιὰ νἆναι ὑπάκουα σὰν τὸν πηλὸ τὰ χέρια σας
νἆναι τυφλὰ σὰν τὰ σκοτάδια
νἆναι κουτὰ σὰν τὰ μαντρόσκυλα
γιὰ νὰ μὴν ἐξεγείρονται τὰ χέρια σας
γιὰ νὰ μὴν πάρει τέλος τούτη ἡ ἀδικία
τ' ὄνειρο κάθε ἐμπόρου

μέσα σὲ τούτονε τὸν κόσμο τὸ θνητὸ
μέσα σὲ τούτονε τὸν κόσμο
ποὺ θἄτανε τόσο ὄμορφο νὰ ζοῦμε.

ΔΕ ΜΑΣ ΑΦΗΝΟΥΝΕ ΝΑ ΤΡΑΓΟΥΔΗΣΟΥΜΕ

Ρόμπσον, δὲ μᾶς ἀφήνουνε νὰ τραγουδήσουμε
Ἐσὺ κανάρι μου μὲ ἀϊτοῦ φτεροῦγες
Μαῦρο μου ἀδέρφι ἐσὺ μὲ μαργαριταρένια δόντια
Δὲ μᾶς ἀφήνουν τὰ τραγούδια μας νὰ ντελαλήσουμε.
Φοβοῦνται Ρόμπσον
Φοβοῦνται τὴν αὐγή, φοβοῦνται καὶ νὰ βλέπουν
Φοβοῦνται καὶ ν' ἀκοῦν, φοβοῦνται καὶ ν' ἀγγίζουν
Φοβοῦνται ν' ἀγαπᾶνε
Φοβοῦνται ν' ἀγαπᾶνε μὲ μιὰ τέτοια φλόγα
ἔτσι ποὺ ἀγάπησε ὁ Φερχάτ.
(Καὶ βέβαια θἄχετε καὶ σεῖς μαῦρα μου ἀδέρφια
ἕναν Φερχὰτ — πῶς τόνε λέτε Ρόμπσον ;)
Φοβοῦνται καὶ τὸ σπόρο καὶ τὴ γῆς
Φοβοῦνται τὸ νερὸ ποὺ τρέχει
Φοβοῦνται καὶ τὴ θύμηση.

Τὸ χέρι φίλου ποὺ δὲν καταδέχεται
μήτε καὶ σκόντο μήτε ποσοστὰ μήτε κι ἀναβολὴ
σάμπως ἕνα ζεστὸ πουλὶ
ποτὲς δὲ θἄναι τὸ δικό τους χέρι.
Φοβοῦνται τὴν ἐλπίδα Ρόμπσον
Φοβοῦνται τὴν ἐλπίδα
Φοβοῦνται καναρίνι μου μ' ἀϊτοῦ φτεροῦγες
Φοβοῦνται Ρόμπσον τὰ τραγούδια μας.

ΠΕΜΠΤΗ ΜΕΡΑ ΑΠΕΡΓΙΑΣ ΠΕΙΝΑΣ

Ἀδέρφια μου,
Ἂν δὲν τὰ καταφέρνω νὰ σᾶς πῶ ὅπως πρέπει
Κεῖνο ποὺ θέλω νὰ σᾶς πῶ
Συμπαθᾶτε με
Γιατὶ εἶμαι μεθυσμένος, τὸ κεφάλι μου γυρίζει
Ὄχι ἀπὸ τὸ ρακί.
Ἀπὸ τὴν πείνα — ὄχι καὶ τίποτα σπουδαῖο.

Ἀδέρφια μου,
Τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀμερικῆς
Δὲν εἶμαι μήτε φυλακή, μήτε καὶ σ' ἀπεργία πείνας
Βρίσκομαι πλαγιασμένος στὸ χορτάρι, Μάης μήνας, νύχτα
Τὰ μάτια σας τόσο σιμὰ στὸ πρόσωπό μου, λάμπουν σὰν ἀστέρια
Κ' εἶναι τὰ χέρια σας μέσα στὴ φούχτα μου σὰν ἕνα μόνο χέρι

Σὰν τὸ χέρι τῆς μάνας μου
Σὰν τὸ χέρι τῆς πολυαγαπημένης μου
Σὰν τὸ χέρι τῆς ζωῆς.

Ἀδέρφια μου,
Ποτὲ δὲ μ' ἀφήσατε μονάχο
Οὔτε καὶ μένα, οὔτε τὴ χώρα μου, οὔτε τὸ λαό μου
Ὅσο ἀγαπῶ ἐγὼ τοὺς δικούς σας
Τόσο ἀγαπᾶτε τοὺς δικούς μου, ναί, τὸ ξέρω.
Εὐχαριστῶ, ἀδερφοί μου, εὐχαριστῶ.

Ἀδέρφια μου,
Σκοπὸ δὲν τὄχω νὰ πεθάνω

Μὰ ἂν μὲ σκοτώσουν
Ἐγὼ καὶ πάλι ἀνάμεσό σας θὰ ἐξακολουθῶ νὰ ζῶ
Θἆμαι μέσα στοὺς στίχους τοῦ Ἀραγκὸν
Στούς στίχους του ποὺ λένε γιὰ τὶς ὄμορφες ἡμέρες ποὖναι ν
Θἆμαι στοῦ Πικασσὸ τὸ περιστέρι
Θἆμαι στοῦ Ρόμπσον τὰ τραγούδια
Καὶ πάνου ἀπ' ὅλα
Πιὸ ὄμορφα ἀπ' ὅλα:
Θἆμαι στὸ νικηφόρο γέλιο τῶν συντρόφων μου
Πλάϊ - πλάϊ μὲ τοὺς λιμενεργάτες τῆς Μαρσίλιας.

Καὶ νὰ σᾶς πῶ, ἀδερφοί μου, τὴν ἀλήθεια
Αἰστάνομαι ἔτσι εὐτυχισμένος, ὣς τὴν τρέλλα εὐτυχισμένος.

ΕΝΑ ΚΡΕΒΒΑΤΙ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑΣ

Εἶναι τὸ κρεββάτι του
ἕνα κρεββάτι ἐκστρατείας
'Από δῶ κάθε πρωϊνὸ
Ξεκίναε γιὰ τὸ δρόμο του
'Εδῶ κάθε βραδάκι
"Εβγαζε τὰ βρεγμένα του παπούτσια
Στὸ προσκεφάλι του εἶναι ἀραδιασμένα τὰ βιβλία του
'Ανοίγω
ἕνα - ἕνα
τοῦτα τὰ βιβλία
'Απάνου στὶς ἀράδες
βλέπεις τὶς αὐλακιὲς
ἀπὸ τὰ χέρια του
Τ' ἄσπρο βουρτσάκι τῶν δοντιῶν
Καὶ τὸ σαπούνι κάτασπρο
ἀπάνου στὸ περβάζι τοῦ παράθυρου
Εἶναι δικά του
'Η ναυτικιά του μπλὲ φανέλα
Μὲ τὰ μανίκια δίχως χέρια σταυρωτὰ στὸ στῆθος
Εἶναι ἀπλωμένη στὸ κρεββάτι
Εἶναι τὸ κρεββάτι του
ἕνα κρεββάτι ἐκστρατείας
Τὸ γκρίζο κυριακάτικο κασκέτο του
Κρέμεται ἐκεῖ στὸν τοῖχο
Κ' ἕνα εἰσιτήριο κατακαίνουργο τοῦ τραίνου
Βλέπεις νὰ σέρνεται στὸ πάτωμα ἀφημένο.

ΜΕΣ ΣΤΟΝ ΙΔΡΩΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟ ΑΙΜΑ

Τραγουδᾶνε οἱ χτίστες
Νὰ χτίζεις μὴ θαρρεῖς ποὖναι νὰ τραγουδᾶς ἕνα τραγούδι
Εἶναι μιὰ ὑπόθεση
κάπως πιὸ δύσκολη
Τῶν οἰκοδόμων ἡ καρδιὰ εἶναι σὰ μιὰ πλατεία γιὰ γιορτὲς
Λαμποκοπάει
Μὰ ἡ σκαλωσιὰ δὲν εἶναι μιὰ πλατεία γιὰ γιορτὲς
Ἐκεῖ 'ναι λάσπη κι ἄνεμος καὶ χιόνι,
Τὰ χέρια ποὺ ματώνουν,
Ἐκεῖ δὲν εἶναι πάντα φρέσκο τὸ ψωμὶ
Πάντα ὁ καφὲς ζεστὸς δὲν εἶναι
Κάποτες λείπει ἡ ζάχαρη
Ὅλοι οἱ ἀνθρῶποι ἐδῶ δὲν εἶναι κ' ἥρωες
Καὶ πάντοτες πιστοὶ δὲν εἶναι οἱ φίλοι.

*

Νὰ χτίζεις μὴ θαρρεῖς ποὖναι νὰ τραγουδᾶς ἕνα τραγούδι
Μὰ εἶναι λεβέντες ὅλο πεῖσμα οἱ χτίστες
Κ' ἡ οἰκοδομὴ ἀνεβαίνει, μ' ἔφοδο τὸν οὐρανὸ κυριεύει
Ψηλὰ καὶ πιὸ ψηλά, πάντα ψηλότερα.
Στὸ πρῶτο κιόλας πάτωμα
Ἀράδιασαν τὶς γλάστρες τὰ λουλούδια
Καὶ πάνου στὰ φτερά τους τὰ πουλιὰ
Τὸν ἥλιο φέρνουνε στὸ πρῶτο μπαλκονάκι
Μέσα σὲ κάθε τοῦβλο μιὰ καρδιὰ χτυπάει
Κ' ἡ οἰκοδομὴ ἀνεβαίνει καὶ ψηλώνει
Ψηλώνει μὲς στὸν ἵδρωτα καὶ στὸ αἷμα.

Μόσχα, 1955

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

Ι

Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
Τὸν ὕπνο φέρνω σου ἀπὸ κήπων μονοπάτια
Τί πράσινες κληματαριὲς στὰ καστανά σου μάτια
Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
καὶ στ' ἀγγελούδια νὰ γελάει σου ἡ ψυχὴ
νάνι μου, ἐσύ.

Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
Τὸν ὕπνο φέρνω σου ἀπ' τοῦ πόντου τὸν ἀφρὸ
Ὕπνο πλατὺ καὶ δροσερό, σὰ μέλισσας χορὸ ἀλαφρὸ
Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
κάτω ἀπ' τ' ἀνέμου τὸ λευκὸ πανὶ
νάνι μου, ἐσύ.

Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
Τὸν ὕπνο φέρνω σου ἀπ' ἀστέρια μακρινὰ
Ὕπνο γλαυκόμαυρο σὲ χρώματα βελούδινα
Κοιμήσου, ἐσὺ ὀμορφούλα μου, κοιμήσου
στὸ προσκεφάλι σου ἡ καρδιά μου ξαγρυπνεῖ
νάνι μου, ἐσύ.

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

II

Ψυχή μου ἐσύ
Κλεῖσε τὰ μάτια σου ἥσυχα γλαρὰ
Κι ὅπως βουλιάζουν στὰ νερὰ
Βυθίσου μὲς στὸν ὕπνο ὁλόλευκη γυμνὴ
Τὸ πιὸ ὄμορφο ὄνειρο γιὰ σένα ἀδημονεῖ
νάνι μου, ἐσύ.

Ψυχή μου ἐσὺ
Κλεῖσε τὰ μάτια σου γλαρὰ σιγαλινὰ
Κι ἀφέσου, ὡς μὲς στὰ δυό μου χέρια, νά,
νάνι μου, ἐσὺ
Καὶ μὲς στὸν ὕπνο σου μὴ μὲ ξεχνᾶς
νάνι μου, ἐσύ, ψυχὴ χρυσή.

Κλεῖσε τὰ μάτια σου γλαρὰ σιγαλινὰ
Ποὺ καίει μιὰ φλόγα μέσα τους, τὰ πράσινα, τὰ καστανὰ
νάνι, ψυχή μου ἐσὺ χρυσὴ
νάνι μου ἐσύ.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ

'Εγώ είμαι, έγώ είμαι πού χτυπάω τήν πόρτα σας
'Εδώ ή άλλού, χτυπάω δλες τίς πόρτες
"Ω, μήν τρομάζετε καθόλου πούμαι άθώρητη
Κανένας μιά μικρή νεκρή δέ μπορεί νάϊδει.

'Εδώ καί δέκα χρόνια έδώ καθόμουνα
Στή Χιροσίμα ό θάνατος μέ βρήκε
Κ' είμαι παιδί, τά έφτά δέν τά καλόκλεισα,
Μά τά νεκρά παιδιά δέ μεγαλώνουν.

Πήραν πρώτα φωτιά οί μακριές πλεξούδες μου
Μού καήκανε τά χέρια καί τά μάτια
"Ολη - δλη μιά φουχτίτσα στάχτη άπόμεινα
Τήν πήρε ό άνεμος κι αύτή σ' ένα ούρανό συγνεφιασμένο.

"Ω, μή θαρρείτε πώς ζητάω γιά μένα τίποτα,
Κανείς έμένα δέ μπορεί νά μέ γλυκάνει
Τί τό παιδί πού σάν κομμάτι έφημερίδα κάηκε
Δέ μπορεί πιά τίς καραμέλες σας νά φάει.

'Εγώ είμαι πού χτυπάω τήν πόρτα σας, άκούστε με,
Φιλέψτε με μονάχα τήν ύπογραφή σας
"Ετσι πού τά παιδάκια πιά νά μή σκοτώνονται
Καί νά μπορούν νά τρώνε καραμέλες.

ΤΟ ΔΙΧΤΥ

Πάνω σ' αὐτὴ τὴν ὄχθη, στὸ θαλασσινὸ κατώφλι
　　　　'Η βροχὴ
　　　　σὰ δίχτυ μὲ τυλίγει.

Τὶς μέρες τῆς βροχῆς ἄσπρη σημαία στὸ κατάρτι ὑψώνεται
Βρέχει, καὶ ξαφνικὰ
　　　　Εἶναι εὔκολο τὸ νὰ πεθάνεις
Καὶ τὸ ἴδιο εὔκολο τὸ θάνατο νὰ περιμένεις.

ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ

'Ανοίγουμε τὶς πόρτες,
κλείνουμε τὶς πόρτες,
δρασκελᾶμε τὶς πόρτες
καὶ στὸ τέρμα τοῦ μοναδικοῦ μας ταξιδιοῦ
μήτε πολιτεία
μήτε καὶ λιμάνι.

Τὸ τραῖνο ἐκτροχιάζεται,
τὸ πλοῖο ναυαγεῖ,
τ' ἀεροπλάνο συντρίβεται.
Ἕνα μονάχα ἐπισκεπτήριο στὸν πάγο χαραγμένο.
Ἂν εἶχα δικαίωμα ἐκλογῆς
νὰ ξαναρχίσω ἢ ὄχι τοῦτο τὸ ταξίδι,
θὰ τὸ ξανάρχιζα.

Λένινγκραντ, 1958

ΞΗΜΕΡΩΜΑ

Μέσα στὸ κοιμισμένο σπίτι, αὐτὸ τὸ χάραμα,
τὸ φῶς ἐκεῖνο ποὺ στὸ ἐπάνω πάτωμα πλανιέται
μοιάζει μ' ἀστέρι ποὺ ξεχάστηκε ἀπ' τὴ νύχτα.
Κατέβηκα τὴ σκάλα ἀθόρυβα,
μὲς ἀπ' τὸν κῆπο, τράβηξα γιὰ τὸ βελανιδόδασος·
μὲς στὴ δροσιά, στὴν ἡσυχία, αὐτὸ τὸ χάραμα,
ἡ τρυφερότητα μιᾶς νέας μητέρας, μὲς στὰ δέντρα,
περνώντας ἀπ' τὸ πέτρινο γεφύρι, χάθηκε.

Βαρσοβία, 20 Φεβρουαρίου 1958

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΑΤΙΚΕΣ ΒΡΟΧΕΣ

Ντυμένες μὲ παγιέτες κι ἀργυρὲς κλωστές,
σπιθοβολοῦν στὸ ἡλιόφωτο οἱ βροχὲς
ὅπως τῆς νιόπαντρης τὰ ὁλόξανθα μαλλιά.
Ἀχνή, ἀπ' τὶς νοτισμένες στέγες, σιγαλιὰ
μὲ πλημμυράει σταλιὰ - σταλιά.

Βαρσοβία, 19 Φεβρουαρίου 1958

ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΗ ΒΡΟΧΗ

Ἔβρεξε ἐντός μου καλοκαιρινὴ βροχή,
μεγάλες σταφυλόρωγες στὸ τζάμι μου ξεσπάσαν,
τὸ φύλλωμά μου θάμπωσε.

Ἔβρεξε ἐντός μου καλοκαιρινὴ βροχή,
πετάξαν ἀπ' τὶς στέγες μου ἀσημένια περιστέρια,
ἔτρεξε ἡ γῆς μου γυμνοπόδαρη.

Ἔβρεξε ἐντός μου καλοκαιρινὴ βροχή,
πάνω στὸ τράμ μου, ἐνῶ ἔτρεχε, πήδησε μιὰ γυναίκα
μὲ τὶς λευκές της κνῆμες ραντισμένες.
Ἔβρεξε ἐντός μου καλοκαιρινὴ βροχή·
τὴ θλίψη μου δὲ μπόρεσε νὰ τὴ δροσίσει.

Ἔβρεξε ἐντός μου καλοκαιρινὴ βροχή,
ἔπεσε ξαφνικὰ καὶ ξαφνικὰ σταμάτησε.
Ἔμεινε μόνο ἡ ζέστη ἀσάλευτη
τυφλὴ στὸ δρόμο μὲ τὶς σκουριασμένες κιόλας ράγιες.

6 Αὐγούστου 1960

Ξύπνησα πάλι, νά, καὶ τοῦτο τὸ πρωϊνό·
τὰ πάντα, πάνωθέ μου, ἀνάκατα ἔχουν δράμει,
ὁ τοῖχος, ἡ κουβέρτα καὶ τὸ δάσος καὶ τὸ τζάμι
κι ἀπ' τὸ ταβάνι φέγγος ἀργυρόμαυρο αὐγινό.

Ἕνα εἰσιτήριο τοῦ τρὰμ ρίχτηκε πάνωθέ μου,
ἕνα μισόνειρο πεσμένο στὸ πλευρό μου, κ' ἐχθρικὴ
σὰν κάμαρα νοσοκομείου ἡ χώρα αὐτή,
τρεῖς στίχοι ἀπ᾿ ἕνα ποίημα, ἕνα χρῶμα χρυσανθέμου.

Ρίχτηκαν πάνωθέ μου, ὁ χρόνος μὲ τὸ μέτωπο λευκό,
οἱ μνῆμες: νᾶμαι κάτω ἀπ' τὴ βροχή, χωρὶς ἐσένα τὸ κρεββάτι,
νέα ἀπ' τοὺς δυό μας, ἀπ' τὴ χωριστή μας ζωὴ ἕνα κάτι.
Ξύπνησα πάλι, νά, καὶ τοῦτο τὸ πρωϊνό.

*

Κατὰ τὶς λάμψεις πέρα ἐκεῖ τραβάει ἡ ἀσφαλτοστρωμένη τούτη στράτα·
τὶς ἀγελάδες, στὰ καμιόνια τὶς μπαρκάρουνε, τρεῖς - τρεῖς,
κ' ἥρεμος τραμπαλίζεται ὁ λαιμός τους καὶ βαρύς.
Κατὰ τὶς λάμψεις πέρα ἐκεῖ τραβάει ἡ ἀσφαλτοστρωμένη τούτη στράτα.

Τρεῖς - τρεῖς μὲς στὰ καμιόνια τὶς μπαρκάρουνε τὶς ἀγελάδες
πιτσιλωτές, πυρόξανθες ἢ μαῦρες·
μὰ νὰ τοὺς ἐξηγήσει δὲ μπορεῖ γλῶσσα καμμία
πὼς εἶν' μεσάνυχτα καὶ πὼς τὶς πᾶνε στὰ σφαγεῖα.

Κατὰ τὶς λάμψεις πέρα ἐκεῖ τραβάει ἡ ἀσφαλτοστρωμένη τούτη στράτα·
τὶς ἀγελάδες, στὰ καμιόνια τὶς μπαρκάρουνε, τρεῖς - τρεῖς,
κ' ἥρεμος τραμπαλίζεται ὁ λαιμός τους καὶ βαρύς.

*

Τὰ τραγούδια τῶν ἀνθρώπων εἶναι πιὸ ὄμορφα ἀπ' τοὺς ἴδιους
πιὸ βαριὰ ἀπὸ ἐλπίδα
πιὸ λυπημένα
πιὸ διαρκῆ.

Πιότερο ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, τὰ τραγούδια τους ἀγάπησα.
Χωρὶς ἀνθρώπους μπόρεσα νὰ ζήσω,
ὅμως ποτὲ χωρὶς τραγούδια·
μοὔτυχε ν' ἀπιστήσω κάποτε
στὴν πολυαγαπημένη μου,
ὅμως ποτέ μου στὸ τραγούδι ποὺ τραγούδησα γι' αὐτήν·
οὔτε ποτὲ καὶ τὰ τραγούδια μ' ἀπατήσανε.

Ὅποια κι ἂν εἶναι ἡ γλώσσα τους
πάντοτε τὰ τραγούδια τὰ κατάλαβα.

Σ' αὐτὸν τὸν κόσμο τίποτα
ἀπ' ὅσα μπόρεσα νὰ πιῶ
καὶ νὰ γευτῶ
ἀπ' ὅσες χῶρες γνώρισα
ἀπ' ὅσα μπόρεσα ν' ἀγγίξω
καὶ νὰ νιώσω
τίποτα, τίποτα
δὲ μ' ἔκανε ἔτσι εὐτυχισμένον
ὅσο τὰ τραγούδια...

20 Σεπτεμβρίου 1960

ΕΧΩ ΕΝΑ ΔΕΝΤΡΟ ΜΕΣΑ ΜΟΥ

Ἔχω ἕνα δέντρο μέσα μου
Ποὺ τὸ φυτό του τὸ κουβάλησα ἀπ' τὸν ἥλιο,
Ψάρια φωτιᾶς τὰ φύλλα του λικνίζονται
Σὰν τὰ πουλιὰ οἱ καρποί του κελαϊδᾶνε.

Οἱ ναῦτες τοῦ διαστημόπλοιου ἀποβιβαστήκανε
Ἀπὸ πολὺ καιρὸ στὸ μέσα μου ἄστρο
Προσταγὲς διόλου ἢ καυχησιές, προσευχὲς τίποτα
Μιλοῦν τὴ γλώσσα ποὺ ἔχω ἀκούσει στὰ ὄνειρά μου.

Ἔχω μιὰν ἄσπρη στράτα μέσα μου
Μερμήγκια, μ' ἕναν κόκκο στάρι, τὴ διαβαίνουν
Ἁμάξια μὲ γιορταστικὲς φωνὲς ὁλόγιομα
Μὰ ἡ στράτα αὐτὴ δὲν εἶναι γιὰ τὶς νεκροφόρες.

Ἀσάλευτος ὁ χρόνος μένει μέσα μου
Σὰν ἕνα εὐωδιαστὸ κόκκινο ρόδο
Ἂς τὸν λογιάζουν γιὰ Παρασκευὴ κι αὔριο γιὰ Σάββατο
Ἐμένα ἂς μὲ ξεχνοῦν, κι ἂν λίγος ἢ πολὺς μοῦ μένει
Καθόλου δὲ μὲ μέλλει.

ΕΤΟΥΤΗ ΤΗ ΧΡΟΝΙΑ, ΣΤΟ ΝΟΤΟ

I

'Ετούτη τὴ χρονιά, στὸ Νότο, στὸ ἔμπα τοῦ Φθινόπωρου,
Εἶμαι πασαλειμμένος ὅλος θάλασσα, ἄμμο καὶ ἥλιο
Εἶμαι ὅλος μουσκεμένος ἀπὸ δέντρο
'Απὸ μηλιὲς εἶμαι πασαλειμμένος σὰν μὲ μέλι.
Τὶς νύχτες, ὁ οὐρανὸς σὰ θερισμὸς μοσκοβολάει·
Τὶς νύχτες, κατεβαίνει ὁ οὐρανὸς στὴ σκονισμένη, στεγνὴ στράτα
Εἶμαι πασαλειμμένος ὅλος ἄστρα.

Στὴ θάλασσα, στὴν ἄμμο, στὴ λιακάδα, στὶς μηλιὲς καὶ στ' ἄστρα
Συνήθισα, τριαντάφυλλό μου,
Συνήθισα στ' ἀλήθεια
Ὅμως τοῦ μισεμοῦ σημαίνει ἡ ὥρα, σμίγοντάς με
Μὲ τὴ λιακάδα, μὲ τὴ θάλασσα, τὴν ἄμμο, τὶς μηλιὲς καὶ τ' ἄστρα.

II

'Η θλίψη εἶναι στὴν πλάτη μου
Σάμπως πουκάμισο ἀπὸ ὕφασμα χοντρὸ
Πλυμένο σὲ θαλασσινὸ νερὸ
Μὲ τραχιὰ βούρτσα.
Πάνω στὴ γέφυρα ἑνὸς πλοίου ποὺ ὁ ἄνεμος τὴ σάρωσε
Καὶ μὲς σὲ τοῦτο τὸ χωριὸ τοῦ Νότου, ἀδιάκοπα
'Ο ἥλιος ὡρίμασε, κοκκίνησε καὶ παραδόθηκε
Στῶν κορασίδων τὴν καρδιὰ καὶ στῶν βερύκοκκων.

III

Σὰ χοντρὲς στάλες ἀπὸ μέλι οἱ μέλισσες
Στὸν ἥλιο κουβαλοῦν κληματαριὲς
Φτάσαν ἀπὸ τὴ νιότη μου βομβίζοντας

Καθὼς καὶ τοῦτες οἱ μηλιὲς ἀπὸ κεῖ φτάνουνε
'Ετοῦτες οἱ βαριὲς μηλιὲς
'Ετούτη ἡ στράτα μὲ τὴ χρυσωμένη σκόνη
'Ετοῦτα τ' ἄσπρα βότσαλα στοῦ ἀγροῦ τὸ μάκρος
'Η πίστη μου ὅλη στὰ τραγούδια
'Η ἔλλειψη φθόνου στὴν καρδιά μου
'Ετούτη ἡ μέρα ἡ ἀσυννέφιαστη φτάνει κι αὐτὴ
'Ετούτη ἡ μέρα ἡ γαλανὴ
'Η θάλασσα ἡ ὀλόγυμνη, ἡ ζεστή, στὴ ράχη πλαγιασμένη
'Ετούτη ἡ νοσταλγία
Κι αὐτὰ τὰ δόντια τὰ στιλπνὰ σ' αὐτὸ τὸ στόμα
'Από τὴ νιότη μου ἔχουν φτάσει
Σ' αὐτὸ τὸ χωριουδάκι τοῦ Καυκάσου
Στῶν μελισσῶν τὸ στόμα
σὰ χοντρὲς στάλες μέλι
ἀπὸ τὴ νιότη μου ἔχουν φτάσει

'Από τὴ νιότη μου, λησμονημένη κάπου,
Κάπου, χωρὶς ποτὲ νὰ τὴ χορτάσω.

IV

Πάνω ἀπ' τὴ θάλασσα τὸ σύννεφο γαλάζιο
Πάνω στὴ θάλασσα ἀσημένιο τὸ καράβι
Μέσα στὴ θάλασσα πορτοκαλὶ τὸ ψάρι
Μὲς στὸ βυθὸ τῆς θάλασσας γλαυκὸ τὸ φύκι
Στῆς θάλασσας τὴν ἄκρη συλλογιέται ὀρθὸς
ἕνας ἄντρας γυμνός:

Μὴ θἄπρεπε νἆμαι τὸ σύννεφο
Ἢ μήπως τὸ καράβι;
Μὴ θἄπρεπε νἆμαι τὸ ψάρι
Ἢ μήπως τὸ γλαυκὸ τὸ φύκι;
Ἔχ, μήτε τὄνα μήτε τ' ἄλλο, μήτε τὄνα μήτε τ' ἄλλο.
Θἄπρεπε νἆσαι ἡ θάλασσα, λεβέντη μου,
Μαζὶ τὸ σύννεφό της, τὸ καράβι της, τὸ ψάρι της, τὸ φύκι.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ